

Muslimske imperier

*Kultur møder og civilisationsammenstød
i Middelhavsområdet*

af

Kjeld Mazanti Sørensen

Tekster

Nogle af nedenstående teksterne findes også på hjemmesiden til *Byzans – mellem sultan og pave*, forlaget Columbus 2006 (samme forfatter)

Tekst 1. Årsager til den islamiske ekspansionspolitik (oversigtsartikel)

Tekst 2. Bogen om de gyldne enge

Tekst 3. Muligheden for samliv mellem kristne og islamiske stater

Tekst 4. Ibn Batutas rejseskildringer

Tekst 5. Islamisk kultur (oversigtsartikel)

Tekst 6. Troens og rettens grundlag (oversigtsartikel)

Uddybning af bogens tekst 2.2.

Tekst 7. Profetens soldater - Mamlukkerne (oversigtsartikel)

Uddybning af bogens tekst 2.3.

Tekst 8. Kalifatet i Cordoba 929-1031 (oversigtsartikel)

Uddybning af bogens tekst 2.6

Tekst 9. Mødet mellem muslimsk og kristen kultur (oversigtsartikel)

Uddybning af bogens tekst 2.8.

Tekst 10. Lærdom, religion og kultur under almohaderne (oversigtsartikel)

Tekst 11. Ibn Khalduns historie- og samfundsteori (oversigtsartikel)

Tekst 12. Erobringen af Sicilien

Tekst 13. Araberne i Italien (oversigtsartikel)

Tekst 14. Normannerne på Sicilien (oversigtsartikel)

Tekst 15. Ibn al-Athir: Om tatarerne

Tekst 16. Rejseskildringer fra Anatolien

Tekst 17. Slavens beretning

Tekst 18. Den grusomme Timur Lenk

Tekst 19. Blodskat og Janitsharkorps.

Tekst 20. Sufi-broderskaber

Tekst 21. Dervisher

Tekst 22. Digte af Celaleddin Rumi

Tekst 23. Sufi-historier

Tekst 24. Ibn Fadlan's beretning om vikingerne i Rusland

Tekst 25. Usamah Ibn Munqidhs selvbiografi: om frankerne.

Tekst 26. Historien om de to hash-spisere. Fra ”Éttusinde og én nats eventyr”

Tekst 1. Årsager til den islamiske ekspansionspolitik (oversigtsartikel)

Hvad fik den herskende elite inden for det nye islamiske samfund til at kaste sig ud i en ekspansionistisk politik? Der kan peges på adskillige faktorer hertil, og hver især eller alle sammen kan have ført de enkelte personer i den islamiske elite til at tænke i ekspansionistiske baner. Først er der den mulighed, at islams ideologiske budskab fyldte nogle eller alle i den muslimske elite med den opfattelse, at de havde en særlig religiøs forpligtelse til at øge den islamiske stats område så langt ud som muligt; det var med andre ord deres af Gud beordrede mission at gøre dette. Denne opfattelse falder tæt sammen med muslimernes egen opfattelse og forklaring. Skeptiske moderne forskere har haft en tilbøjelighed til at forkaste den religiøse faktor, men man må huske, at Islam slog igennem som ideologisk system med stor kraft i denne fase af det arabiske samfunds historie. Med Islam blev der lagt grundvolden for en radikal og politisk omdannelse af samfundet. Og selv om der også var andre mere verdslige motiver bag de ekspansionistiske ideer, så var det Islam, som gav den ideologiske legitimitet og sanktion, om end det er vanskeligt at vurdere vægten heraf i forhold til andre incitament. Nogle fra den herskende elite kan meget vel have troet på statens ekspansion og erobringer af nye områder som Guds vilje, og andre har sikkert bare været tilfredse med her at have legitimation for deres handlinger.

Men der var også andre faktorer, der bidrog til statens ekspansionistiske politik. Store dele af eliten - Quraysh¹-klanen fra Mekka, Thaqif²-klanen, Ansar-klanen fra Medina såvel som mange fra Mekkas elite – kan have ønsket at udstrække de politiske grænser for den nye stat for i endnu højere grad end tidligere at sikre den trans-arabiske handel, som de havde nydt godt af i århundreder; eller genetablere de handelsruter, som var flyttet mod nord på den arabiske halvø, væk fra Mekka og Medina. Under den tidlige erobningsperiode fastholdt medlemmer af den herskende elite en livlig handelsaktivitet, og de ønskede at udnytte den rigdom og indflydelse, som de havde fået som guvernører og generaler, på nye handelsmæssige tiltag. Især Quraysh-klanen, kan have været ivrig for at lade staten ekspandere i retning af Syrien, pga af deres egne traditionelle handelsmæssige interesser her. Hertil var det i de ledende klaners interesse at få landområder i de erobrede områder, hvorfra de kunne få skatteindtægter og krigsbytte i form af slaver, hvoraf en del helt sikkert ville tilfalde dem, selv om de ikke selv deltog direkte i de kampagner, hvor byttet blev erobret.

Endelig er der den mulighed, at medlemmer af de herskende klaner så statens ekspansion som nødvendig for at sikre deres hårdt tilkæmpede position i toppen af det politiske hierarki, fordi der herigennem kunne skabes politisk stabilitet. En forudsætning for såvel politisk stabilitet som elitens fortsatte dominans var nemlig at få kontrol over de udisciplinerede nomadestammefolk, og det kunne de bedst få ved at opmuntre disse til at emigrere og slå sig ned langt fra de politiske centre. Men denne politik var i sig selv afhængig af erobring af nye områder, hvor stammefolkene kunne flyttes hen. Ud fra denne synsvinkel synes erobringerne af Syrien og Irak at have været et mål for eliten fra et ret tidligt tidspunkt. Det ser således ud til, at de arabiske migrationer hovedsageligt fandt sted, fordi den herskende classes politiske og måske også økonomiske interesser var bedst tjent med en migration af stammefolk i stort antal til de erobrede områder. Migrationerne var resultat af statspolitik, planlagt i de store linier af staten og implementeret ved at staten tilbød forskellige incitament til at emigrere - jord, krigsbytte og statsstipendier. På den anden side kan man også argumentere for, at erobringerne af disse to områder var en sideeffekt af statens forsøg på at konsolidere sin magt over *alle* de arabiske stammer, inkl. dem der levede i den syriske ørken og Iraks yderkanter. Dette førte så til et sammenstød med Byzans og Sassaniderne, uden at det var direkte tilsigtet at erobre disses områder. Eliten kom ikke helt uændret gennem de første

¹ En af de ledende klaner i Mekka. Muhammed hørte selv til denne klan, men det var også fra dele af denne, han havde mødt størst modstand, da han stod frem som profet.

² Vigtig klan fra den arabiske handelsby al-Tha'if, som var kommet under Mekkas kontrol

århundreders erobringer. Snart efter erobringerne begyndte eliten at undergå forandringer, som satte den ene gren op mod den anden, så den efterhånden blev ret snæver, efterhånden som den ene efter den anden blev udmanøvreret og sat uden for egentlig reel indflydelse. I starten omfattede eliten stammefolk fra Medina (Ansar), Quraysh fra Mekka samt Thaqif fra al-Ta'if. Men selv for Muhammed havde det undertiden været svært at kontrollere rivaliseringen mellem disse grupper, og efter hans død blev rivaliseringen hårdere og brød ud i åben konflikt. Valget af Abu Bakr som Muhammeds efterfølger som statsleder blev kun muliggjort ved at spille på Ansars frygt, at de ellers kunne blive overtrumpet af Quraysh. Trods sådanne forsikringer synes Quraysh under alle omstændigheder rent faktisk hurtigt at have indtaget en position, hvor de dominerede store dele af statens ledelse under erobningsperioden.

I efter-erobringstiden var kampen om magten inden for eliten udelukkende blevet et spørgsmål om, hvilken gren af Quraysh, som skulle have magten. Den herskende elite var således gradvist blevet indsnævret til et snævert statslederskab først inden for Quraysh, og derefter til få udvalgte grene af Quraysh. De argumenter, der brugtes af de grupper, som var hovedrivaler til kampen om magten inden for eliten (Aliderne og abbasiderne), kom i stigende grad til at hvile på betragtninger om slægtskab, mens de grupper, der stod uden for eliten, og som ønskede at få adgang til denne, i stigende grad lagde vægt på vigtigheden af dydig, ordentlig islamisk adfærd som vejen til og retfærdiggørelse af magten.

Kilde: Fred Donner. The Early Islamic Conquests. Princeton Univ Press, 1981. Forfatterens oversættelse

Tekst 2. Bogen om de gyldne enge

Abul Hasan Ali Al-Masu'di (Masoudi), ca. 895?-957, var født i Bagdad, men rejste meget. Hans værk 'Bogen om de gyldne enge' rummer beretninger om stort og småt fra perioden før og under Abbaside-dynastiet: politiske intriger, skandaler og personportrætter, især af kaliffer.

Lad os prise God, hvis værk vi bør studere, og hylde og berømme. Må Gud give fred og velsignelse til Muhammed, den største af alle profeter, og til alle hans hellige efterkommere.

Kalifatet under Abu 'Bakr den Sandru

Abu Bakr overgik alle andre muslimer i sin asketiske livsførelse, sin beskedenhed og enkle adfærd og ydre fremtræden. Under sit styre bar han kun en enkel lærredsdragt og en kappe. I denne dragt gav han audiens for høvdingene fra de ædleste arabiske stammer og Yemens konger. De sidstnævnte kom til ham iført i de mest kostbare dragter, dækket med guldbroderier og strålende kroner. Men ved synet af Kaliffens blanding af from ydmyghed og alvorlig værdighed skammede de sig og fulgte hans eksempel og gav afkald på deres overdådige dragter.

Kalifatet under Al Mansur, Bagdads grundlægger (754-775)

Al Mansur, den tredje kalif af Abbaside-dynastiet efterfulgte sin bror Es-Saffah' (Den Blodige). Han var en klog fyrste, retskaffen og eftertænkssom; men disse gode kvaliteter var plettet af hans overordentligt store begærlighed og lejlighedsvis grusomhed. Han støttede digtere og lærde mænd, og var udstyret med en bemærkelsesværdig god hukommelse. Det siges, at han kunne huske et digt efter kun at have hørt det én gang. Han havde også en slave, som han kunne få til at huske alt, hvad han havde hørt to gange, og en slavepige som kunne det samme, hvis hun havde hørt det tre gange [adskillige digtere kom til hoffet for ved oplæsning af meget komplicerede digte at udfordre Kaliffens og hans to slavers hukommelse]...

Abu Muslim var en af Es-Saffahs – Al Mansur's broder og forgænger – ledende generaler. Da Al Mansur tiltrådte som kalif, blev han jaloux på Abu Muslim's store magt, men sendte ham ikke desto mindre af sted for at slå et oprør ned, der var startet af Abdallah, Ali's søn. Efter adskillige slag flygtede Abdallah og søgte tilflugt i Bassorah, og hele hans lejr og alle hans værdier faldt i hænderne på Abu Muslim. Al Mansur sendte Yatkin bin Musa for at tage sig af krigsbyttet. Yatkin sagde til Abu Muslim, da han trådte frem for ham: "Fred være med dig, Emir!" "Lad dig rammes af kvægst, du søn af en luder!" svarede generalen. "De kan godt bruge mig til at udgyde mit blod, men ikke til at bevogte en skat" "Herre", svarede budbringeren "hvordan har du da fået sådanne tanker?" - "Har din herre ikke sendt dig for at konfiskere skatten, som er kommet i min besiddelse?", svarede Abu Muslim. "Lad min hustru skilles fra mig for evigt", sagde kaliffens tjener, " hvis han ikke udelukkende har sendt mig for at lykønske dig med din sejr og din succes!" Ved disse ord omfavnede Abu Muslim ham og bad ham sidde ved sin side. Ikke desto mindre og trods dette sagde han til sine officerer, efter at have sagt farvel: "Ved Allah! Jeg ved at denne mand er villig til at lade sig skille fra sin kone ud af ren og skær tjenstvrighed over for kaliffen!"

Da han havde besluttet at gøre oprør mod Al mansur, forlod Abu Islam Mesopotamien og drog mod Khourasan; mens Al Mansur for sin del forlod Anbar og slog lejr nær byen Rumieyeh. Herfra sendte han følgende besked til Abu Islam: "Jeg ønsker at rådføre mig med dig i nogle sager, som jeg ikke kan betro dig i et brev; kom til mig, og jeg vil ikke holde længe på dig." Abu Muslim læste brevet, men ville ikke tage af sted. Al Mansur sendte derfor Djerir til ham; han var søn af Yezid, og var sin tids dygtigste diplomat, som allerede havde lært Abu Muslim at kende i Khourasan. Da Djerir kom til Abu Muslim, sagde han således til ham: "Min herre, I har hidtil kæmpet trofast for abbasiderne; hvorfor skulle du nu vende dig imod dem? Kaliffen har intet hørt, som på nogen måde

kunne gøre dig bange; som jeg ser det, har I i virkelig ingen grund til at fortsætte ad den vej, som I er slået ind på. ”Abu Muslim var lige ved at love at vende tilbage, da en af hans fortrolige prøvede at presse ham til at lade være. ”Min ven”, svarede generalen ham, ”Jeg kan modstå forslag fra Djævelen, men ikke fra en mand som denne.” Og Djerir fortsatte med at søge at overtale ham, indtil han havde fået ham til at beslutte sig til at drage til kaliffen. Abu Muslim havde konsulteret astrologer, som havde fortalt ham, at han skulle komme til at skabe et dynasti, og at han ville blive dræbt i Rum (Anatolien). Al Mansur opholdt sig dengang i Rumaiyat al-Madain, et sted som var grundlagt af de persiske konger, og Abu Muslim havde ingen mistanke om, at han skulle møde sin død der, da han mente det var Anatolien, der tænktes på i oraklet. Da han kom til Al Mansur, blev han yderst venligt modtaget, og han blev bedt om at slå sig ned i sit telt, men Kaliffen ventede på en gunstig situation til at angribe ham uforberedt. Abu Muslim red mange gange hen for at besøge Al Mansur, hvis opførsel syntes mindre og mindre hjertelig. Til sidst kom han en dag til paladset, og idet han fik at vide, at kaliffen var i gang med den rituelle afvaskning før bønnen, satte han sig i forgemakket. I mellemtiden havde Al Mansur posteret nogle mænd bag et forhæng nær den sofa, hvor Abu Islam sad, og de havde ordre til ikke at komme frem, før Kaliffen klappede i hænderne. På dette signal skulle de rette slag mod Abu Muslims hoved. *[Der udviklede sig nu et voldsomt skænderi, under hvilket kaliffen kaldte Abu Muslim en søn af en luder, som stræbte højere, end hans familiemæssige baggrund tillod. Abu Muslim bad om tilgivelse, men i stedet klappede kaliffen i hænderne, og snigmorderne sprang frem og slog ud efter Abu Islam med deres sværd].* Ved det første slag udbrød Abu Muslim: ”Du, de troendes leder, spar mit liv, så jeg kan være dig til gavn mod dine fjender. ”Kaliffen svarede: ”Lad aldrig Gud tilgive mig, hvis jeg gør! Jeg har ingen større fjende end Jer.” Da Abu Muslim var dræbt, blev hans lig rullet ind i et tæppe, og snart efter kom Al Mansur's general, Jafar Ibn Hanzala ind. ”Hvad mener du om Abu Muslim?” spurgte Kaliffen ham. ”Du, de troendes leder,” svarede generalen. ”hvis du nogensinde kommer til at krumme et enkelt hår på hans hoved, så er der ingen anden udvej end at dræbe ham, dræbe ham, og at dræbe ham igen.” ”Gud har givet dig forstand,” svarede Al Mansur, ”her er han i tæppet.” Da Hanzala så den døde, sagde han: ”Du, de troendes leder, regn denne dag for den første i dit styre.”.....

Al Mahdi's kalifat (775-85)

Al Mahdi, den tredie kalif af Abasside-dynastiet, efterfulgte sin far Abu Jafar Al Mansur. Han var lige så ødsel, som hans far var gerrig, og han formøblede hurtigt sin umådeligt store arv.....Da Al Mahdis' far, Al Mansur døde, efterlod han sig en formue på nihundrede millioner og 60 tusinde dinarer, og Abu Ubayd Allah, Al Mahdi's første vizir, rådede kaliffen til at være forsigtig med sine personlige udgifter og spare på de offentlige udgifter. Da Abu Ubayd Allah var blevet afsat, smigrede hans efterfølger, Yakub ibn Daud, kaliffen for hans livsførelse, og opfordrede ham til at bruge penge, nyde alle former for fornøjelser, drikke vin og lytte til musik. Herved lykkedes det ham selv at overtage hele landets styre. En af tidens digtere skrev et digt med følgende linier: ”Abbas-familie! Din kalif er ruineret! Hvis I søger Guds stedfortræder, så vil I finde ham med en vinflaske i den ene hånd og en lut i den anden.”

Idet Abu Haritha, vogter af skatkammeret, så at det var blevet tomt, kom han til Al Mahdi med nøglerne og sagde: ”Da du har brugt hele din formue, hvad nytte gør det så, at jeg vogter disse nøgler? Giv ordre til at de tages fra mig”. Al Mahdi svarede: ”Behold dem alligevel, for der vil igen komme penge, som du skal vogte.” Så sendte han bud i alle retninger for at presse flere skatter ud af befolkningen, og efter meget kort tid kom pengene. Der var så stor en mængde, at Abu Haritha fik nok at gøre med at modtage dem og tælle dem....Det fortælles at Al Mahdi et år tog på pilgrimsfærd og passerede en milepæl, på hvilken nogen havde skrevet følgende sætning: ”Oh Mahdi, du ville i sandhed være en storartet hersker, hvis du ikke havde favoriseret Yakub, søn af Daub!” han sagde så til en, der var med ham: ”Skriv nedenunder: ”Og sådan vil det fortsat være, til

trods for ham, der skrev dette – lad ulykker ramme ham!” *[Det endte dog med at Yakub blev afsat og livsvarigt fængslet, mistænkt for at sympatisere med Ali’s parti, shiitterne, som forholdt sig kritisk over for kaliffens ødsle og udsvævende livsførelse].*

Historikeren Tabari fortæller, at Al Mahdi døde på følgende tragiske måde: Blandt hans koner var der to, som han synes at have vist lige grad af opmærksomhed; men den ene syntes, at den anden havde en større plads i hans hjerte, og hun, hvis navn var Hassanna, udviklede en bitter jalousi over for sin rival, og hun besluttede at hævne sig på hende. Med henblik på dette lavede hun en tallerken med konfekt, i hvilke hun blandede en dødelig gift, og så sendte hun den som gave til rivalen. Da tjenestepigen, som var blevet sendt af sted i dette ærinde, passerede forbi under en af paladsets balkoner, fik Al Mahdi, som sad og betragtede solnedgangen, øje på hende. Konfekten, som var utildækket, tiltrak hans opmærksomhed, og han spurgte pigen, hvor hun skulle hen. Efter at hun havde fortalt ham dette, tog han tallerkenen og spiste ivrigt af konfekten, idet han sagde: ”Hassanna vil helt sikkert blive meget glad, hvis jeg frem for nogen anden spiser af hendes konfekt.” Få timer efter var han død.

Kaliffen Haroun Al Rashid (786-809)

Haroun Al Rashid blev kalif år 786, og han rangerer højst blandt de kaliffer, som har udmærket sig mest mht. lærdom, veltalenhed og gavmildhed. Gennem hele sin regeringstid var han næsten hvert år på pilgrimsfærd til Mekka eller førte krig mod de vantro. Han bad dagligt flere gange, end det er foreskrevet af loven, og han plejede at tage på pilgrimsfærd til fods, noget som ingen tidligere kalif havde gjort. Når han drog på pilgrimsfærd, tog han hundrede lærde mænd og deres sønner med sig, og når han ikke selv var af sted, sendte han 300 stedfortrædere, som han udstyrede rigt, og hvis udgifter han dækkede med rundhåndethed. Da han havde overtaget kalifatet, betroede Rashid vize-embedet til Yahya, Khaleds søn, søn af Barmec. Yahya havde tjent Rashid som sekretær før hans tronbestigelse, og dette blev fundamentet for Barmecide- familiens storhedstid....Barmecidefamilien havde oprindeligt været tilhængere af Zarathustras lære, men fra det tidspunkt, de tilsluttede sig Islam, blev de ved med at være gode muslimer. De var deres tids smykke og krone. Deres generøsitet var legendarisk; tilhængere trængtes fra alle sider sammen mod deres hof, og masserne satte deres lid til dem....Alle slags talenter og lærdom var repræsenteret ved deres hof, og alle, der fortjente det, fik en hjertelig velkomst her. Verden fik nyt liv under deres administration og imperiet kulminerede i storhed og berømmelse....*[Barmeciderne faldt imidlertid gennem harems- og hofintriger i unåde og bragtes til et brat fald].*

Kaliffen al Mamoun 813-833

Da Haroun Al Rashid døde, overlod han riget til sine to sønner Emin og Al Mamoun, idet han gav den første Irak og Syrien og den anden Khouasan og Persien. Emin havde kalif-titlen, hvilken Al Mamoun skulle overtage efter ham. Der brød krig ud mellem brødrene; Emin flygtede til Bagdad, men blev fanget og slået ihjel, og hans hoved sendt til Al Mamoun i Khouasan, og han græd da han så det. Han havde imidlertid tidligere, da general Tahir havde sendt en forespørgsel om, hvad han skulle gøre ved Emin, i tilfælde af at han fangede ham, sendt generalen en skjorte uden åbning til hovedet. Dermed vidste Tahir, at han ønskede Emin dræbt og handlede derefter.... Da Al Mamoun stadig var i Khouasan, brød der et oprør ud mod ham i Bagdad, ledet af hans onkel, Ibrahim, søn af Al Mahdi. Denne var et stort sangtalent, og en dygtig musiker. Da han var mørk i huden, noget han havde arvet fra sin mor Shikla, som var sort, og stor og bredskuldret, fik han tilnavnet al-Tinnin (Dragen). I Al Mamoun’s fravær blev han udråbt som kalif i Bagdad. Det, der fik folket til at afsætte Al Mamoun og vælge Ibrahim til kalif, var, at den førstnævnte havde valgt en slægtning af Ali som sin efterfølger og havde beordret befolkningen at ophøre med at bære sort, som var Abbassidernes farve, og iføre sig grønt tøj, som var Ali-slægtens og dennes tilhængeres farve.

[Oprøret blev slået ned og Ibrahim, der prøvede at flygte forklædt i en kvindes burka-dragt, straffedes med at skulle vise sig offentligt i kvindedragten].

Egen oversættelse fra engelsk fra: Charles F. Horne, ed., The Sacred Books and Early Literature of the East, (New York: Parke, Austin, & Lipscomb, 1917), Vol. VI: Medieval Arabia, s. 35-89.

Tekst 3. Muligheden for samliv mellem kristne og islamiske stater

Verdens regeres af to herskere, saracenerne og romere.

Islam betragtedes i den kristne verden som en falsk religion. Men den var også en rivaliserende religion, som udøvede en stærk tiltrækningskraft på mange. Man kunne altså ikke bare negligere islam, ligesom man måtte erkende, at Kalifatet i Bagdad var en betydelig politisk magtfaktor og konkurrent i regionen. Nogle mente, man stod sig bedst ved at samarbejde med kalifatet trods de eksisterende politiske, territoriale og religiøse modsætningsforhold. Denne holdning kommer til udtryk i nedenstående breve fra Nicolas I Mysticus, Konstantinopels Patriark 893-906 og 912-925, til henholdsvis Kaliffen i Bagdad og til Kretas emir³. Det første brev handler om en verden delt mellem to ligeværdige herskere, og det ansvar der påhviler dem, der regerer. Det andet handler om venskab trods religiøse uoverensstemmelser.

Om herskeres fælles ansvar, trods uoverensstemmelser

Al autoritet på jorden og ethvert styre udspringer fra det himmelske styres autoritet: og der findes ingen autoritet blandt mennesker, ej heller nogen hersker som opnår sin magt på jorden af egne kræfter, med mindre den højeste magt, der er giver af alt, og som er den eneste sande magt, fra sin himmelske trone accepterer dette.

Hvis det er muligt, bør vi derfor ikke lade for mange dage gå uden at tage kontakt med hinanden, både gennem breve eller gennem personlige udsendinge, vi som har magt til at regere over andre, og af den eneste grund, at vi har modtaget vores autoritet som en gave fra en, der hersker over os begge – også selvom der ikke er andre forhold, som kan fremme kontakten eller dialogen mellem os. Dette er så meget mere en tvingende nødvendighed for dem, der indtager høje poster og hersker over andre, eftersom disse ydes så iøjenfaldende hæder og næsten er brødre og står hævet over og nyder fordele frem for deres medmennesker, og er blevet betroet at administrere den højeste herskermagt.

Hvad mener jeg med dette? Jeg mener, at der er to magter, der hersker, saracenerne og romerne, som står over alle andre herskere på jorden, og som stråler som to mægtige fyrtårne på himmelhvælvingen. Alene af den grund bør de være i broderlig kontakt, og fordi vi er forskellige mht skikke og vaner og religion, bør vi ikke være fremmede for hinanden på alle andre måder, og afstå fra at skrive til hinanden.

Egen oversættelse fra engelsk fra R. Jenkins and L. Westerink, *Nicholas I Patriarch of Constantinople: Letters* [Washington, D.C.: Dumbarton Oaks, 1973], s. 3.

Om venskab trods religiøse uoverensstemmelser mellem Patriark og Emir.

I må med Jeres skarpsindighed have bemærket, at den højeste af Guds højeste præster, den navnkundige Photius (som er min åndelige vejleder) var knyttet til Deres majestæts fader med venskabs bånd. Der var i sandhed ingen kristne og ingen af hans landsmænd, som nærrede så venskabelige følelser for Jer.

Da han var en Guds mand og lærd udi menneskelige og religiøse anliggender, forstod han, at skønt der er en mur, som sætter skel mellem os mht dyrkelsen af Gud, så funkler der - hos alle de personer som er optaget af at handle rigtigt og af at have venskab med mennesker pga af deres iboende menneskeværd – egenskaber som menneskelig visdom, intelligens, pålidelighed, kærlighed til menneskeheden samt enhver anden egenskab som smykker og ophøjer mennesket.

³ Arabisk herskertitel

Egen oversættelse fra engelsk fra Deno John Geanakoplos; Byzantium, Church, Society and Civilization seen through contemporary eyes. Chicago 1984, s. 341.

Tekst 4. Ibn Batutas rejseskildringer

Fra Ibn Batutas "Rihla". Batuta, som stammede fra Marokko, gennemrejste i det 14. århundrede store dele af den muslimske verden. Forfatterens oversættelse

Bagdad

Derfra drog vi til Bagdad, fredens bolig og Islams hovedstad. Her er der to broer, som den ved Hilla, på hvilken folk promenerer dag og nat, både mænd og kvinder. Byen har elleve store moskeer, otte på den højre bred og 3 på den venstre, sammen med mange andre moskeer og madrassaer, men de sidste ligger alle i ruiner.

Bagdads bade er talrige og velbyggede, de fleste af dem malede med harpiks, så det ligner sort marmor.

Denne harpiks hentes fra et vandløb mellem Kufa og Basra, hvilken den flyder ud i uden ophør. Det samler sig på siderne af vandløbet som mudder, og skovles op og bringes til Bagdad. Hver moské har et stort antal private baderum, hvert af disse har også et vaskebassin i hjørnet med to haner til varmt og koldt vand. Hver badende får 3 håndklæder, et til at bære rundt om livet, når han går ind, et til at bære omkring livet, når han går ud, og det tredje til at tørre sig med. I ingen anden by end i Bagdad har jeg set noget så veludviklet, selv om nogle byer nærmer sig Bagdads standard her.

Den vestlige del af Bagdad var den først del, der blev bygget, men ligger nu for største delen i ruiner. Til trods herfor er der stadig her 13 kvarterer, som hver udgør en by i sig selv og med to eller tre bade hver. Hospitalet er en kæmpe bygning i ruiner, hvor der kun findes få rester.

Den østlige del har en stor mængde basarer, hvoraf den største kaldes Torsdags-basaren. På denne side er der ingen frugttræer, al frugten bringes fra den vestlige side, hvor der er frugtlunde og haver. Jerusalem og byens hellige steder

Så nåede vi Jerusalem (må Gud give denne by glans og ære!), den tredje vigtigste by efter Mekka og Medina, og stedet hvorfra Profeten for til Himmels. Byens mure blev revet ned af den berømmelige Saladin og hans efterfølgere af frygt for, at de kristne skulle erobre den og forskanse sig bag murene. Den hellige moské er en yderst smuk bygning, og det siges, at det er den største moské i verden... På de tre sider er der mange indgange, men på sydsiden findes der mig bekendt kun én, som er den hvorigennem imam'en ankommer. Hele komplekset er en åben gård uden tag, undtagen al-Aqsa moskeen som har et tag, som er udformet med den største håndværksmæssige dygtighed, udsmykket med guld og strålende farver. Også andre dele af moskeen er dækket med tag. Klippe-moskeens kuppel er en konstruktion af udsædvanlig skønhed, soliditet, elegance og af en særpræget form. Den står på en forhøjning i midten af moskeen og kan nås ad nogle marmortrapper.. Den har fire døre. Området omkring den er brolagt med marmor på en meget elegant måde, og det samme er det indre.... I midten af moskeen er den hellige klippe, hvorfra Profeten steg til Himmels.... Klippen er omkranset af to rækværk, som er udført med stor håndværksmæssig dygtighed, det der er nærmest klippen, er kunstfærdigt udført i jern, det andet er lavet af træ.

De kristnes hellige steder

Blandt de hellige steder i Jerusalem, som vises ære, er der en bygning, som ligger på en bakke i den fjerneste del af dalen, som kaldes Jahannam [Gehenna] dalen, øst for byen. Denne bygning siges at markere det sted, hvorfra Jesus steg til Himmels. I bunden af den samme dal er der en kirke, som holdes i ære af de kristne, som siger, at den indeholder Marias grav. Samme sted er der en anden kirke, som de kristne dyrker, og som de besøger på pilgrimsfærd. Det er denne kirke, som de kristne

er blevet bildt ind, at den indeholder Jesu grav (Den hellige gravs Kirke) . Alle, som kommer på pilgrimsfærd for at besøge stedet, betaler et fastlagt beløb til muslimerne, og tåler modvilligt forskellige ydmygelser. I nærheden ligger også Jesu grav, som man besøger for at få velsignelse.

Damaskus

Jeg ankom til Damaskus torsdag den 9. dag i Ramadaen (9. august 1326), og jeg indlogerede mig på det malikitiske⁴ kollegium, som hedder ash-Sharabishiya. Damaskus overgår alle andre byer i skønhed, og ingen beskrivelse, hvor omfattende denne end er, kan yde retfærdighed til byens mange fortræffeligheder.

Umayyade Moskéen

Den store moské, kendt som Umayyade- moskeen, er den mest strålende moské i hele verden, den fineste i konstruktion og den ædleste i skønhed, ynde og perfektion dens lige findes ikke. Den person, der stod for dens konstruktion, var kalif Walid I [705-715]. Han henvendte sig til den romerske kejser i Konstantinopel, idet han bad denne sende håndværkere til sig, og den romerske kejser sendte ham 12.000 håndværkere. Det sted, hvor moskeen byggedes, havde der tidligere ligget en kirke, og da muslimerne erobrede Damaskus kom en af de militære ledere ind i denne fra den ene side med sværdet i hånden og nåede til midten af kirken, men en anden kom fredeligt ind fra den østlige side og nåede også frem til midten af kirken. Så muslimerne gjorde den halvdel af kirken, som de havde indtaget med magt, til en moské, og lod den del, som de havde indtaget gennem fredelig aftale, forblive som kirke. Da Walid besluttede at udvide moskeen til at dække hele kirken, bad han grækerne om lov til at købe kirken til hvilken som helst pris, de måtte forlange. Men de afslog, og han indtog den. Ifølge kristen tradition ville enhver, som ødelagde kirken, blive ramt af vanvid, og det fortalte de til Walid. Men han svarede ” *Så vil jeg være den første, der bliver ramt af vanvid I Guds tjeneste*”, og idet han greb en økse, gik han i gang med bryde den ned med sine egne hænder. Da muslimerne så dette, fulgte de hans eksempel, og beviste hermed, at de kristnes påstand var forkert.

⁴ Dvs at det tilhørte den malikitiske retsskole, en af de 4 store islamiske skoler

Tekst 5. Islamisk kultur (oversigtsartikel)

Den islamiske kulturs guldalder faldt under de sene umayyade- og de tidlige abbaside-kalifater. I denne periode var den islamiske kultur langt mere avanceret end den vestlige kultur. Mht den kristne byzantinske kultur var den på nogle punkter lige med denne, mens den på andre overgik denne. Den politiske enhed, som var skabt gennem de islamiske erobringer, samt det forhold, at arabisk var fællessproget, skabte grundlag for indbyggernes mobilitet, og det var derfor let at udveksle viden og ideer. Hertil kom, at mange af kalifferne var aktive understøttere af kunst og litteratur.

Af særlig betydning var det, at araberne fra det 7. og 8. århundrede kom i direkte kontakt med de mere civiliserede byzantinske og persiske befolkninger, og da byzantinere og persere i stort antal blev undersøgt hos araberne, var disse i stand til i stort omfang at låne fra disse mere avancerede kulturer. Stærk byzantinsk og persisk indflydelse findes således i den middelalderlige islamiske kultur, selv om de arabiske og islamiske træk blev de dominerende i denne kulturelle blanding. Islamisk civilisation havde især i det 11., 12. og 13. århundrede betydelig kulturel udveksling med den persiske og den vestlige verden. På *det politiske område* var den islamiske styreform og politiske tænkemåde overvejende af persisk oprindelse. Blandt de bedste studier inden for den politiske videnskab var der 'Regeringskunsten' af *al-Maward* samt afhandlinger om politik af *Nizam-al-Mulk (tekst 3.1. i bog)*, den persiske storvizir hos selsjukhøvdingen Malik Shah (d. 1092). Hovedindflydelsen på udviklingen af arabisk *filosofi og videnskab* kom imidlertid fra det gamle Grækenland og – i noget mindre grad – fra Byzans.

Islam deler rollen med Byzans som bevarer og formidler af klassisk lærdom til den vestlige verden, især af græsk filosofi og videnskab. Starten på indsamling og oversættelse af græsk e(såvel som fra syriske, indiske og persiske) tekster kom under de senere umayyader og de tidlige abbaside-kaliffer, hvis regeringer markerede højdepunkter mht. fremme af islamisk intellektuel aktivitet. Der blev grundlagt et universitet i Bagdad, der blev bygget et astronomisk observatorium, og måske vigtigst af alt, blev de store græske og orientalske (mest indiske) værker om videnskab og filosofi oversat til arabisk. Omkring år 900 var arabiske oversættelser af næsten alle Aristoteles' og nogle af Platons værker, samt andre græske tænkere tilgængelige for islamiske lærde. Næst efter Aristoteles var de værker, som blev studeret med størst iver af muslimske filosoffer, de græske nyplatonikere, som fx Plotinus; det skete bl.a. med det formål her at finde skyts til at bekæmpe de dualistiske manikæiske⁵ strømninger som på det tidspunkt fandtes inden for det islamiske imperium.

Samtidig med Aristoteles-oversættelserne kom der arabiske versioner af græske matematiske, astronomiske og medicinske tekster. Herunder Euklids værker om geometri, Ptolemæus' om astronomi⁶, og også Galens og Hippokrates værker om medicin.

Overførslen af viden og påvirkninger mellem de to kulturer muliggjordes - trods lange perioder præget af konflikt - af eksistensen af henholdsvis en oplyst arabisk overklasse som et modstykke til de byzantinske humanister samt kontakter gennem diplomatiske udsendinge, købmænd, grænsehandel, krigsfanger, flygtninge og frafaldne som alle bidrog til spredning af viden og ideer. Trods den herskende atmosfære af konflikt mellem byzantinere og arabere, var de Byzantinske forbindelser med den vestlige del af den islamiske verden - skønt mere sporadisk end forholdet til øst - sædvanligvis varmere, bla. pga det fælles modsætningsforhold til kalifatet i Bagdad. Men generelt var det byzantinske forhold til den islamiske verden i både øst og vest også karakteriseret af, at Byzans modtog visse impulser fra arabisk kultur. I litteraturen afspejler den episke fortælling

⁵ Manikæisme er en persisk dualistisk religion, der betragter livet som en kamp mellem lysets og mørkets kræfter.

⁶ Ptolemæus' *Mathematike syntaxis*, som araberne betragtede som den mest centrale astronomiske tekst, var i den vestlige verden næsten udelukkende kendt ud fra dens arabiske titel *Almagest*.

Digenes Akritas tydeligt en vis form for symbiose mellem den byzantinske og den arabiske befolkning i de østligste grænseområder. Og mens byzantinerne så ned på de rå og uciviliserede vesteuropæere, betragtede de araberne som deres eneste ligemænd politisk og kulturelt.

Tekst 6. Troens og rettens grundlag (oversigtsartikel)

- Uddybning af bogens tekst 2.2.

Hadith

Alle muslimske teologer var som udgangspunkt enige om selve grundlaget for islamisk ret: *Koranen samt *Sunnaen, som omhandler Profetens Sædvane, dvs. hvordan han plejede at gøre, hvad han havde sagt osv. Denne Profetens Sædvane var det vigtigt at få fastslået og præciseret, fordi Muhammed i Koranen beskrives som et forbillede til efterfølgelse og derfor af muslimer opfattes som et eksempel på ”ædel og fuldkommen opførelse”. Fra midten af 700-tallet begyndte der derfor at cirkulere et stort antal *hadith'er* – traditionssamlinger - som er en bestemt skriftlig litterær genre baseret på mundtlige overleveringer, der ved opremsning af troværdige vidner og overleveringer af disses vidnesbyrd søger at dokumentere, hvad Muhammed (og hans første tilhængere) gjorde og sagde i bestemte situationer. Disse hadith'er handler både om stort og småt og dækker alle aspekter af tilværelsen som fx retskonflikter, personlig pleje, hvordan man skal forholde sig til sin familie, hvordan man skal gå ind i en moské, om udførelsen af de religiøse pligter, om begravelse, dommedag og livet efter døden, om almen opførelse, om klæder, mad, drikke og gæstfrihed, om ægteskab og uddannelse osv. De forholder sig til de mange spørgsmål, som de troende havde behov for at kende svar på, efter åbenbaringerne fra Allah ophørte med Muhammeds død, men også til senere perioders bestræbelser på at løse konkrete politiske og religiøse spørgsmål og konflikter. Der opstod derfor med tiden et behov for at udskille de hadith'er, som med sikkerhed kunne føres tilbage til Profetens ord og handlinger - og som dermed var autoritative - fra de mange hadith'er, der var produkter af lokale traditioner, frie fortolkninger, misforståelser eller bevidste forvanskninger. Forskellige retslærde søgte derfor at formulere nogle principper for, hvilke hadith'er der skulle medtages som kilder til sunna.

Et vigtigt resultat blev en hadithsamling redigeret af *Muhammad ibn Isma'il al Bukhari* (810-870). I løbet af en 16-årig periode rejste al Bukhari rundt i den muslimske verden og indsamlede efter sigende omkring 300.000 hadith'er, og ud af disse udvalgte han - efter en nøjere granskning af dels deres overleveringshistorie, dels om de kunne føres tilbage til Profeten selv, og endelig om de var i overensstemmelse med Koranen m.v. - 2.602 som troværdige og udgav dem i et samlet værk. Denne samling af hadith'er betragtes stadig af sunni-muslimer – sammen med andre kanoniske samlinger, som blev udgivet frem til starten af 900-tallet - som et sandfærdigt grundlag for sunna, *Shia-muslimer har deres egne hadith-samlinger, hvori også indgår de 12 anerkendte imams sædvane.

Sharia og de fire retsskoler

Et andet centralt spørgsmål var den praktiske og konkrete anvendelse af Koranen og sunnaen som grundlag for loven, *sharia*. Ikke mindst fortolkningen af Sunnaens kilder, hadith'er, som grundlag for retsafgørelser – *fatwa'er* - har altid været og er fortsat kontroversielt blandt muslimer. Her spænder holdningerne fra en helt bogstavelig brug af hadith'erne til en kritisk holdning til disses autencitet; og videre til at bruge dem som grundlag for mere vidtrækkende og komplekse juridiske afgørelser. Som udgangspunkt anvendte de retslærde i den tidlige islamiske periode det *individuelle skøn (rai)*, med udgangspunkt i Koranen og sunnaen - suppleret med det synspunkt, at de burde søge at nå en form for enighed - *konsensus (ijma')* - eller en slags kompromis i situationer, hvor der ikke var fuld enighed. På denne måde, og fordi de tog hensyn til afgørelser på lignende områder, kunne de retslærde til en vis grad undgå, at afgørelser i sager, der lignede hinanden, blev for forskellige. Endelig gik man over til at anvende *analogislutninger (qiyas)* – slutning fra afgørelser

i lignende sager - idet retsafgørelserne kunne hvile på analogislutninger fra Koranen eller fra anerkendt traditionsmateriale.

Med udgangspunkt i de variationer, der er i opfattelsen og tolkningen af kilderne til sunna, opstod der i løbet af det 9. århundrede fire sunni-muslimske retsskoler, der som grundlag for afgørelser – i juridiske som private eller politiske spørgsmål - har udviklet forskellige metoder til at fortolke Koranen og sunna : *schafeiterne*, *malikiterne*, *hanbaliterne* og *hanifiterne*, opkaldt efter retsskolernes stiftere *Schafei*, *Malik ibn Anas*, *Abu Hanifa* og *Ibn Hanbal*. Retsskolerne anerkender gensidigt hinanden, mens *shia-islam har sine egne retsskoler.

Den frieste fortolkningsmåde findes hos schafeiterne, medens malikiter og hanbaliter bruger en mere fundamentalistisk læsning af retskilderne. Hanifiterne indtager en mellemstilling.

Som det fremgår, er Islamisk lov meget kompliceret både mht. kilder og fortolkningsmuligheder.

Sharia dækker over tusindvis af love og regler. Derfor giver

spørgsmålet, om man er for eller imod sharia, heller ikke meget mening for en muslim. Det spørgsmål kan man ikke bare svare ja eller nej til.

Tekst 7. Profetens soldater - Mamlukkerne (oversigtsartikel)

- Uddybning af bogens tekst 2.3.

Mamlukkerne var oprindeligt savesoldater, fortrinsvis rekrutteret fra Centralasien.

Under Abbaside-kalifferne blev disse en betydelig magtfaktor i Mellemøsten, idet grupper af disse fik fremtrædende militære poster. De svage Bagdad-kaliffer blev afhængige af dem, og på baggrund af den magt og indflydelse, dette gav, begyndte de at tjene deres egne interesser.

Den første mamluk, der fik betydelig magt, var *Ahmad ibn Tulun*. Han fik ibegyndelsen af 870'erne kontrol over Ægypten, og 877 erobrede han Middelhavskysten via Palæstina og trængte ind i Syrien.

Dette første mamluk-dynasti varede kun nogle få årtier indtil 905. Men mamlukkerne beholdt deres indflydelse og magt i hele Mellemøsten, og de udvidede hele tiden deres antal med nye rekrutter fra stammer i Centralasien og Kaukasus.

Højdepunktet af mamlukkernes magt nåedes i 1250, da de igen tog magten i Ægypten, og i årtiet efter 1250 kom de til at spille en central rolle for Mellemøsten. Det lykkedes således mamluk-tropper under kommando af *general Baybar* at nedkæmpe de franske korsriddere, som 1249 havde indtaget den ægyptiske by Damietta i forbindelse med Det 7. Korstog.

1258 udsattes Bagdad for et ødelæggende angreb fra mongolerne, anført af *Hulagu*, Djengiz Khans sønnesøn, og 1259 blev Aleppo og Damaskus indtaget. Kystområderne og den sydlige rute til Ægypten lå åben for mongolerne. Men i 1260 ved Ayn Jalut, nær Nazareth i Palæstina, mødte mongolernes hær Baybars hær, som besejrede dem.

Mamlukkerne skabte nu et sultanat over Ægypten, som varede fra 1250-1517. De udgjorde ikke et egentligt dynasti, og sønner kunne ikke arve faderens position. De var krigsherrer fra et militært oligarki⁷, som bestandigt bekrigede hinanden, men samtidig sørgede de for at sikre deres samlede styrkeposition gennem fortsat tilførsel af slavesoldater fra Kaukasus-området. Trods de interne magtkampe lykkedes det dem at bevare magten inden for egne rækker og styre på vegne af svage kaliffer, lige indtil der dukkede en ny magtfaktor op i Mellemøsten, *osmannerne*. I begyndelsen havde disse stor respekt for de ægyptiske mamlukkers militære styrke. Først i 1517 angreb og indtog osmanner-sultanen Selim I. Cairo og henrettede den sidste mamluk-sultan.

Som embedsmænd og soldater blev mamlukkerne til stor nytte for osmannerne, i hvis tjeneste de indtrådte – og som tidligere tiltog de sig mere og mere af den reelle magt i den osmanniske provins. I det 18. århundrede havde de genvundet så megen magt over Ægypten, at denne del af Det osmanniske Imperium reelt var uden for centralstyrets kontrol.

Under Napoleonskrigene lod mamlukker sig hverve til den franske hær ud fra det synspunkt, at *mine fjenders fjende er min ven*: Gennem alliancen med franskmændene mod osmannerne og englændere håbede de på at opnå selvstændighed for Ægypten.

1811 indledte osmannerne imidlertid et blodigt opgør mod de magtfulde mamlukker i Ægypten. Det lykkedes nogle af dem at undslippe til Sudan, hvor de grundlagde et nyt sultanat, som osmannerne dog besejrede i 1820. 1831 nedkæmpedes mamlukkerne i Bagdad.

⁷ Et "fåmandsstyre" hvor få personer styrer for at fremme deres egne interesser og ikke det fælles bedste.

Tekst 8. Kalifatet i Cordoba 929-1031 (oversigtsartikel)

- Uddybning af bogens tekst 2.6

Byens omkreds var 20 km², og indbyggerantallet var efter datidens forhold meget stort; det præcise tal er dog usikkert, idet det efter forskellige angivelser varierer mellem 100.000 og 1 mio indbyggere.

Kaliffen var på én gang hersker og øverste religiøse leder. Herskerautoriteten understøttedes af et overdådigt udstyret palads og et hofceremoniel, som isolerede kaliffen, og det var dermed med til at give ham en guddommelig aura. Ved udformningen af love påkaldtes som legitimering historiske figurer som Aristoteles og Alexander den Store.

For at øge glansen omkring kaliffen udvikledes en hofpoesi, hvor arabisk var det foretrukne sprog. Ved hoffet var der, ud over poeter, også læger og astrologer, heriblandt både jøder og kristne.

Bygningen af byen *Madina el Zahara* tæt ved Cordoba, som startede 10 år efter kalifatets grundlæggelse, var en del af magtscenesættelsen.

Lærdom stod i høj kurs ved hoffet i Cordoba, og især Abdur Rahman III's søn *Al-Hakam II* (961-976), var yderst lærd. Han omgav sig med kristne, jødiske og arabiske lærde, som han diskuterede religiøse, filosofiske og litterære spørgsmål med, og han sendte agenter rundt i verden for at erhverve førsteudgaver til sin bogsamling. Under hans styre grundlagdes 27 nye skoler, og universitetsbiblioteket i Cordoba rummede 400.000 katalogiserede værker, heriblandt en lang række antikke latinske og græske, som han havde ladet oversætte til arabisk. Cordoba havde på hans tid 37 andre biblioteker, talløse boghandler, 800 offentlige skoler, 600 moskeer, 150 hospitaler, 900 offentlige badeanstalter og 80.000 forretninger. Der blev anlagt torve og brede fortove, og byens gadebelysning var den første i Europa.

Hoffets pragt, kaliffens verdslige interesser, hans nære relationer til kristne og jødiske lærde og hans stigende isolation fra den almindelige befolkning mødte imidlertid voksende kritik fra islamiske teologer. Dertil kom påvirkninger fra mere fundamentalistiske muslimske berbere fra Maghreb, som var stærkt kritiske over for den liberale arabisk-andalusiske kultur. Den tolerance, der havde hersket i kalifatet under Rahman III og dennes søn Al-Hakam II, afløstes ved sidstnævntes død 976 af pogromer mod jøder og offentlige henrettelser af kristne, anklaget for "forbrydelser mod islam". Under Al-Hakam III's søn Hirsham II (976-1013), som overtog kalifembedet som 10-årig, gled den reelle magt over til den højtstående og magtfuld hofembedsmand Ibn Abi Amir, "*Al-Mansur*", under hvem kalifatet nåede sin største geografiske udstrækning.

Tekst 9. Mødet mellem muslimsk og kristen kultur (oversigtsartikel)

- Udbygning af bogens tekst 2.8.

Den *mauriske *Ibn Rushd* (*Averröes) – 1126-1198 – skrev mange vigtige kommentarer til Aristoteles. Averröes så ingen modsætning mellem religion og filosofi. Begge repræsenterede veje til erkendelse af sandheden. Han mente endvidere, at Koranen kunne fortolkes ud fra forskellige sandhedskriterier. På den ene side mente han, at *jævne mennesker* godt kan tage Koranens ord for pålydende. *Teologerne* kan nå et skridt videre ved at se på den mystiske betydning. Den sande betydning kan imidlertid kun indses af *filosoffer*, som benytter den videnskabelige bevisførelse. Disse synspunkter skabte problemer for ham i Andalusien, hvor der under *almohadernes styre religiøs intolerance blev fremherskende. Han faldt i unåde hos styret, og hans teologiske værker blev brændt.

I denne periode, hvor der skete store fremskridt inden for den muslimske verdens filosofiske og videnskabelige tænkning, stod udviklingen stille i det kristne Europa. Men med den kristne erobring af det muslimske *Toledo* i 1085 blev byen et mødested for vestlig og østlig kultur, og især den vestlige verden nød godt af nye impulser. Toledo tiltrak mange vestlige lærde, fordi man blandt Vestens lærde, pga. fordommene i Vest over for det "kætterske" Byzans, foretrak 2. og 3. hånds arabiske versioner af de antikke græske tekster frem for de originale tekster, som fandtes i Det byzantinske Rige. Nu blev en stor mængde af Aristoteles' værker i arabisk version - samt arabiske kommentarer til disse - gjort tilgængelige for den vestlige verden. Der opstod derfor i Toledo en spansk kristen skole af oversættere bl.a. fra Frankrig og England, der tørstede efter viden om det gamle Grækenlands videnskabelige og filosofiske skrifter. I mange tilfælde fungerede også spanske jøder som oversættere.

Det skabte sensation i Paris og i andre kulturelle centre i Vest, da versioner af Aristoteles' værker dukkede op. For dennes lære om *fornuften* og *den rationelle tænkning* som vejen til sandheden og erkendelsen af virkeligheden stred mod højmiddelalderens forestillinger om vejen til sandheden. Denne byggede på *Augustins* (354-430) lære om, at erkendelse af virkeligheden sker gennem troen - kun gennem troen på Gud kan mennesket erkende den højere virkelighed, der ligger bag den umiddelbare sanseverden.

De to forestillinger om henholdsvis *tro* og *fornuft* som veje til sandheden førte til en dyb konflikt inden for kristendommen; en konflikt som søgtes løst af *Thomas af Aquinas* (1225-1274) ved hjælp af *Averroes*, hvis kommentarer til Aristoteles han stiftede bekendtskab under sine studier ved universitetet i Napoli. Thomas Aquinas søgte at ophæve konflikten mellem troen og fornuften. Han så *troen* (teologi) og *viden* (filosofi) som skarpt adskilte erkendelsesmåder; men de er ikke i modsætning til hinanden, fordi de hver især har deres gyldighedsområder og omhandler forskellige former for lovmæssigheder. Tværtimod supplerer de hinanden, fordi sanseerfaringen af de materielle ting i - ud fra Aristoteles' filosofi - er en betingelse for erkendelse af de almene og universelle begreber og lovmæssigheder. Skaberværket, hvis forskellige grader af perfektion erkendes igennem sansningen, er i sidste instans underordnet det yderste mål for erkendelsen, Gud. Thomas af Aquinas' lære blev et hovedgrundlag for Den katolske Kirke i middelalderen.

Historikere og litteraturhistorikere har længe diskuteret det arabiske bidrag til vestlig poesi. Den arabiske verden har en lang tradition for poesi, en tradition som går tilbage til tiden før Muhammed. Denne poesi handler ofte om ufuldbyrdede eller ulykkelige kærlighedsaffærer, og mange mener, ud fra den tætte kontakt der har været mellem Spanien og det sydlige Frankrig, at islamisk poesi

rummer rødderne til middelalderlig vestlig troubadourtradition og sange om høviske kærlighedsaffærer.

Endelig har den berømte 'Arabiske nætter' (Ét tusinde og én nats fortællinger") - der rummer hellenistiske, jødiske, indiske såvel som arabiske legender - været en stærk inspirationskilde for europæisk litteratur.

Også inden for en lang række andre områder ud over filosofi og litteratur gik en strøm af viden fra den muslimske verden til det kristne Europa – inden for astronomi, fysik, matematik, lægevidenskab, farmakologi, metallurgi – og denne viden virkede som katalysator for udviklingen af den europæiske videnskabelige tænkning. Primært via Sicilien og Andalusien tilførtes nye ideer til Europa: nye teorier, nye opfindelser, nye konstruktionsteknikker, nye instrumenter, som kom til at spille en afgørende rolle i Europas udvikling frem mod renæssancen og for det egentlige gennembrud for en moderne videnskabelig tænkning.

Tekst 10. Lærdom, religion og kultur under almohaderne (oversigtsartikel)

Under almohaderne nåedes endnu et politisk og kulturelt højdepunkt, og trods religiøs stivhed blomstrede bl.a. poesi, medicin og filosofi. Det skete bl.a. pga indflydelsen fra den andalusiske kultur, som den muslimske elite tog til sig.

Der opstod ligeledes en strålende hofkultur under Abu Yakub Yussufs og Abu Yakub el Mansurs regeringer.

Centrale skikkelser inden for kultur og videnskab var i denne periode *Ibn Tufayl* (1110-1185), *Ibn Rushd* - i vesten kaldet *Averröes (se tekst 8) og jøden *Maïmonide* eller *Mussa Ibn Ibynum* (død 1204)⁸.

På det religiøse område faldt almohade-perioden sammen med fremkomsten af **sufismen*, en inderlig og mystisk bevægelse inden for Islam, som dyrker kærligheden og fællesskabet mellem Gud og mennesker. Flere store sufi-mestre levede og døde på dette tidspunkt i Maghreb, og deres gravsteder blev genstand for en kult. Blandt disse sufi-mestre var *Abu Madyan* (hans grav er nær Tlemcen), og *Abu Ya'za*, berber af afrikansk oprindelse og Abu Madyans læremester. Der blev skrevet helgenbiografier (*manaquibs*) om disse hellige mænd, som ikke handlede så meget om deres lære som om deres liv, deres eksemplariske tro og de mirakler, de havde udført.

Sufi-mestrene og deres mystiske lære blev spredt og dyrket i en slags fredelig sameksistens med den officielle islam i yderkanten af almohadernes og den officielle religions magtsfære. Det religiøse liv udøvedes i broderskaber omkring de hellige mænd og med en religiøs praksis, som gik ud på hengivelse, pilgrimsfærd og eneboerliv.

Hof og magtscenesættelse

Hofceremoniellet i de islamiske stater var yderst forfinet og detaljeret. Det indgik som en del af magtlegitimeringen og kommunikationen med undersåtterne, og det udfoldedes på forskellig måde: Ved rådslagning eller offentlige audienser, fredagsbønnen, store religiøse fester, modtagelse af ambassadører og offentlige måltider for de fattige.

Det var nødvendigt at være synlig for offentligheden gennem ceremoniellet. Emirens afrejse og ankomst var særligt vigtige begivenheder. Ved starten til et krigstog måtte emiren således for at markere forbindelsen til de, der tidligere var faldet for den islamiske tro, opføre en teltlejr for arméen på kirkegården og drage gennem denne.

Også begravelser var en del af magtscenesættelse og bl.a. en anledning til at markere magts kontinuitet. Fyrsten kom også til byens begravningsplads for at græde over menneskets dødelighed på *Dhikr el mawt* (de dødes dag), og han opholdt sig også her natten til den 27. dag i Ramadan - *Leilat ul-Qadr* - som markerer begyndelsen på åbenbaringen af Koranen.

Administrationen

Magten var stærkt koncentreret i hænderne på emiren, som støttede sig til forskellige personer: *Hajib*, som var kommandant for garden og paladsets administrator, *viziren*, som både skulle kunne beherske kårde og pen, samt *Sahib*, som bevogtede skatkammeret.

Betroede tjenere, astrologer og personlige læger spillede en uformel, men ofte stor rolle, og de kunne også indgå i et lille privat råd, som emiren mødtes med hver morgen.

Et andet uformelt råd af lærde rådgav emiren i spørgsmål vedr. videnskab eller religiøse forhold.

⁸ Ibn Tufayl begyndte sin karriere som sekretær, og siden blev han læge for kaliffen. Han er forfatter til en berømt filosofisk roman, *Hayy ibn Yaqzam*. Ibn Rushd efterfulgte ham som hoflæge. Maïmonide var en jøde fra Cordoba. Han har bidraget væsentligt til diskussionen om forholdet mellem religion og filosofi.

Religion og politisk magt

Indretningen af den muslimske stat knyttedes ideologisk til Muhammeds åbenbaringer og praksis under hans styre i Medina. Det politiske system var således opbygget efter den model, Profeten havde skabt. De forskellige dynastier refererede i et og alt hertil for at styrke deres legitimitet. Men muslimske magthavere søgte ligeledes at legitimere sig ved referencer til den før-islamiske tid, bl.a. de dyder, som blev tilskrevet personer som Salomon, Alexander den Store, Aristoteles. Også lokale forhold kom til at spille ind i den måde, magthaverne forvaltede deres embeder på, ligesom lokale traditioner og kulturelle strømninger gav en række udfordringer for islam.

Et stort teologisk spørgsmål, som optog den muslimske verden, var holdningen til et fænomen, som bredte sig både i øst og i vest: muslimsk mystik—*sufismen (se også tekst 8) – herunder, om retningen var i strid med *sharia. Mange lærde mente, at sufismen var i konflikt med de grundlæggende muslimske dogmer, og at retningen åbnede op for udbredelse af *polyteisme og *panteisme samt for spredning af ikke-legale ritualer og blasfemisk praksis, bl.a. ekstatiske fællesskaber omkring valfart til helgengrave, i hvilke der både deltog mænd og kvinder. De fællesskaber, der udviklede sig omkring sufimestre, betragtedes også med bekymring ud fra et politisk synspunkt, idet de kunne skabe loyalitetsbånd uden om den formelle magt og dermed udfordre de politiske institutioner.

En anden konflikt handlede om retten til *kalif-embedet*.

Abu Bakr, Muhammeds svigerfar, blev den første kalif efter Profetens død. Dermed lagdes grunden til en dyb og stadig aktuel konflikt inden for islam mellem *sunnitter og *shiitter: Var magten bundet til blodet? Skulle kaliffen tilhøre Profetens familie eller Quraysh-klanen?

I værket "*Ahkam al Sultaniyya*" formulerede den arabiske jurist *Al-Mawardi* (972-1058) en række autoritative krav til kalifembedet:

- *Kaliffen skulle sikre forbindelsen mellem nutidens muslimer og Profeten. Det gav embedet en form for hellighed samt legitimitet, hvilket betød, at de lokale fyrstedømmer skyldte ham lydighed.*
- *Der blev lagt stor vægt på, at kaliffen skulle udpeges af sin forgænger. Der åbnedes dog op for en teoretisk mulighed for, at den ny kalif kunne vælges, men det var afgørende, at kandidaten havde tilhørsforhold til Profetens Quraysh-klan fra Mekka.*
- *Det forventedes at Kaliffen besad egenskaber som mod, ære, retfærdighed og fromhed*
- *Afsættelse af en kalif var teoretisk muligt, men det burde absolut være undtagelsen.*

Tekst 11. Ibn Khalduns historie- og samfundsteori (oversigtsartikel)

Der var blandt muslimske lærde i Maghreb-området bekymring over de opløsningstendenser og den svækkelse af islam, som man var vidne til. På baggrund heraf udviklede der sig især blandt områdets shia-muslimer forventninger om, at der ville komme en **Mahdi*, som ville standse forfaldet, genskabe retfærdigheden, rense ud blandt magthaverne og starte en ny bevægelse, hvor den samfundsmodel, Profeten havde skabt, var endemålet.

En mere teoretisk og videnskabeligt baseret analyse af de muslimske samfund i Andalusien, Nordafrika og Mellemøsten gennemførtes af historikeren *Ibn Khaldun* (1331-1406) i sit værk *Muqaddimah, Introduktion til historien*. Ibn Khaldun stammede fra Sevilla og fungerede i perioder som rådgiver og diplomat for forskellige herskere i Maghreb-området. Han betragtes i dag som en pioner inden for både historieforskning, sociologi og økonomi, idet han har foregribet mange, langt senere erkendelser og teorier inden for disse videnskaber. Ibn Khaldun prøvede uden at ty til religiøse forklaringer at forstå mønstret bag civilisationers eller imperiers vækst og forfald samt de mekanismer, der lå bag overførsel af magt fra et dynasti til et andet. Hans systematiske iagttagelser af de muslimske imperiers historie mht. statsmagts fremvækst og de konflikter, der opstod inden for staterne, førte til udviklingen af en historieteori. Den gik ud på, at civilisationer gennemløber cykliske forløb baseret på modsætningen mellem livsbetingelserne for den forfinede bykultur og den barske nomadekultur – "*umran hadari*" og "*umran badawi*". Han mente, at alle civilisationer startes af nomadestammer, som igennem erobringen af kontrollen og overherredømmet (*mulk*) over et område grundlægger dynastier og imperier, og at disse "har deres eget liv...de vokser, når modenhed, og så begynder de at gå i forfald...generelt lever imperier ikke længere end tre generationer". Dette mønster skyldtes ifølge Ibn Khaldun, at ethvert imperium i sig bærer kimen til sin egen undergang. Til forklaring herpå bruger han begrebet '*asabiyya*' - der kan oversættes med *social sammenhængskraft*, *socialt bånd*, *gruppetfølelse* eller –*solidaritet*: en stærk gruppetfølelse, understøttet af stærk religiøs gejst, gør nomadestammer i stand til at erobre mere civiliserede byområder og grundlægge nye civilisationer. Den oprindelige civilisations elite vil se ned på de indtrængende erobrere som "barbarer", men efterhånden vil det indtrængende folk selv gradvis skabe en forfined bykultur. De vil i stigende grad blive mere afslappede, mindre årvågne og mere optagede af det nye, mere behagelige liv inden for bykulturens rammer. Den stærke religiøse gejst vil aftage, og religionen vil ændre karakter og blive et middel til understøttelse af herskerfunktionen. Men selvom herskernes magt er baseret på religionen og forskellige andre former for magtlegitimering samt på et stærkt militær, vil deres oprindelige '*asabiyya*', som er den lim der holder samfundet sammen, hurtigt svækkes inden for de nye rammer, og civilisationen vil blive et let bytte for nye nomadestammer, som har bevaret deres stærke gruppetfølelse. '*Asabiyya*' er altså ifølge Ibn Khaldun en nødvendig betingelse for, at en civilisation - imperium eller stat - kan overleve; og jo stærkere og jo mere dynamisk gruppetfølelsen er, jo længere vil civilisationen overleve og bevare evnen til at bekæmpe indtrængende fjender. Stærk gruppetfølelse vil også give herskerne mulighed for at bevare magten inden for deres eget dynasti i flere generationer. Men eftersom herskerfunktionen oprindeligt har hvilet på, at de rigdomme, som blev erhvervet gennem erobringer, blev til gavn for befolkningen i form af understøttelse eller offentlige arbejder, så vil magten undergraves og samfundet falde fra hinanden i forskellige indbyrdes stridende fraktioner, hvis pengene slipper op. Hvis herskerne i stedet fører et stadigt mere luksuriøst liv, som fører til et uretfærdigt styre præget af korruption og udbytning af befolkningen, vil staten blive et let bytte for

erobrerfolk med en stærkere 'asabiyya, som med basis heri vil skabe en ny og mere livskraftig civilisation – og dermed en ny cyklus.

Tekst 12. Erobringen af Sicilien

Nedenstående er et uddrag fra kronik af David Gress, historiker, ph.d., Århus, Jyllands Posten, den 19.4.2006. Forfatteren søger her at gøre op med, hvad han kalder "en af de mest hårdføre historiske legender, som vore dage hylder", at muslimerne i middelalderen var mere tolerante end de kristne.

De citerede kilder stammer fra Francesco Renda: "Storia della Sicilia dalle Origini al Giorni nostri". Sellerio, Palermo 2003.

[Romerne gjorde i 212 f.v.t Sicilien til romersk provins]. Det vedblev den med korte afbrydelser at være i 1000 år. Mens verden omkring den ofte stod i flammer, levede Sicilien sin fredelige tilværelse som Romerrikets kornkammer, en rolle, der fortsatte, også efter Romerriket fra 476 e.v.t. fik sit nye centrum i Konstantinopel. Det græsktalende romerske eller byzantinske rige varede, indtil tyrkerne indtog byen i 1453.

I 827 ophørte freden for Sicilien, da Asad ibn al-Furat ibn Sinan gik i land ved Mazzara med 10.000 krigere. Asad var ingen almindelig krigsherre. Han var retslærd og elev af Malik ibn Anas, der grundlagde en af de fire klassiske retsskoler i islam. Takket være Asad blev Malik-skolen den fremherskende i Maghreb, det muslimske Nordafrika.

I 670 var den arabisk-muslimske erobringssølge nået til Tunis. På 30 år havde ørkenkrigerne opildnet af Muhammeds nye tro erobret mere land end nogen magt før dem. Fra 703 sendte de muslimske emirer fra Tunis plyndringstogter mod det rige Sicilien. Ingen fik dog fodfæste, hvilket allerede var et signal. Sicilien var ikke som andre provinser, der var faldet som modent korn for indtrængernes krumsabler.

I 827 besluttede Asad imidlertid, at tiden var kommet til at angribe Rum, som araberne kaldte de kristne indbyggere i Romerrikets gamle provinser, og »fremme Koranen og Sunna«. Sunna er den levevis, som profeten ifølge overleveringen fulgte og anordnede, og som for en muslim er en lige så forpligtende og hellig ledetråd som Koranen selv. På det tidspunkt havde muslimerne taget Syrien, Egypten, Nordafrika og Spanien fra Rum. Sicilien var blevet frontlinjeland. Nu kom dets tur. Den muslimske historieskriver al-Waqidi beretter, at den kristne guvernør på øen bad om forhandling med de fremmede. Asad sendte en gesandt, som forklarede:

»Vi er af de arabere, hvis ry har nået verdens ende, bjergenes tinder og havets vidder. Den almægtige gud sendte os en profet, som var det mest veltalende, sanddru og ædelsindede menneske blandt os. Han kaldte os til den rette tro, og de uvillige lod han bekæmpe, indtil alle arabere forherligede gud, og han lod os vide, at gud vil give os sejr over alle andre religioner. Den eneste grund til, at vi er her, er for at I skal antage vor tro, tro på gud og hans sendebud, bede på ret vis og adlyde Guds forskrifter. Så vil I være sikre i jeres huse og ejendele. Hvis I ikke vil omvende jer, må I antage os som herrer og betale jizja⁹, men må beholde jeres huse. Hvis I derimod afviser vort tilbud, så vær advaret og vid, at kun sværdet da vil afgøre sagen. Falder vi i kamp, ved vi fra guds ord, at vi kommer i paradys, mens I, hvis vi slår jer ihjel, kommer i helvede, som profeten har lovet«.

Guvernøren svarede: »Sig til jeres emir, at Sicilien ikke er som de andre af Rums lande, som I har erobret. Ingen har nogensinde påført os krig uden at blive besejret.«

Muslimen svarede: »Vi er folk, som ikke frygter kamp eller skammer os over døden. Vi vil hellere dø i kamp end leve i sløvhed«.

Kampen begyndte, men til forskel fra de andre muslimsk lynkrige endte den ikke med hurtig sejr for de rettroende. Asad selv døde to år efter, mens han forgæves angreb Syrakus. Først i 878 faldt

⁹ Skat, som kristne pålagdes

Syrakus efter ni måneders belejring. »Borgerne kæmpede side om side med garnisonens folk, med lejesoldater fra Peloponnes og Tarsos, en hær af skeletter, lasede, sultne og desperate«, skrev munken Theodosius. Den 28. maj holdt modstanden op, og Syrakus' 1.500-årige historie som græsk-romersk kulturby var slut.

Da byen ikke havde underkastet sig frivilligt, var den efter muslimsk skik frit bytte for sejrherrene. Våbenføre mænd blev hugget ned, øvrige samt kvinder og børn bortført som slaver. Theodosius fortæller, at byens kommandant »gik i døden med hovedet højt hævet, frygtløs, rolig, så selv den krigsherre, der dødsdømte ham, så på ham med forbavselse«. Muslimske kilder angiver, at få overlevede, herunder en håndfuld, som slap af sted i skib til Grækenland. Syrakus blev herefter grundlagt på ny af arabere.

Den sicilianske modstand var dog stadig ikke brudt. I 902 indtog den frygtede krigsherre Ibrahim ibn Ahmad den hidtil uindtagelige fæstning Taormina. »Herpå lod han ikke blot mændene, men også kvinderne, børnene og de gejstlige hugge ned, satte ild til byen og gjorde jagt: på dem, der var flygtet op i bjergene. Da man havde samlet en stor hob flygtninge foran ham, hvoriblandt biskoppen Procopius, kaldte Ibrahim denne til sig og sagde: "Dine hvide hår bør gøre dig klog. Afsværg den kristne tro og du vil redde dit og de andres liv, som I står her." Bispen smilede. Ibrahim I spurgte, om Procopius vidste, hvem der talte til ham. "Jo, det er djævelen, som taler ud af din mund, derfor ler jeg". Ibrahim befalede da, at hans krop skulle levende splittes ad og hjertet udrides«.

Den muslimske erobring var ikke fuldført før 965, da fæstningen Roetta faldt efter voldsomme kampe, hvortil kejseren fra Konstantinopel havde sendt 40.000 mand til undsætning.

Historiekrivere Ibn al-Atir fortæller, at »muslimerne beredte sig til døden, som forekom dem den eneste vej til frelse, og begyndte at fremsige digterens ord: "Jeg gik tilbage for at redde livet, men sjælen lever ikke, hvis man ikke går fremad"«. Således inspireret fattede de mod og besejrede de kristne. Da byen faldt, gentog scenerne fra Syrakus sig. Alle mænd blev dræbt, kvinder og børn gjort til slaver, alt løsøre plyndret. Muslimer drog ind i byen, tog den i eje og befolkede den«.

For de overlevende besejrede gjaldt de regler, der var indeholdt i Umars traktat¹⁰, som i muslimsk tradition er forbilledet for alle aftaler mellem muslimer og bogens folk, altså kristne og jøder.

Umars traktat, som efter overleveringen første gang blev anvendt af Umar, den anden af de fire retledede kaliffer efter profeten selv, da han i 638 erobrede Jerusalem, foreskriver blandt andet, at de kristne, til gengæld for liv og ejendele, skal love ikke at bygge nye kirker eller klostre og ikke at vedligeholde dem, der er; ikke at døbe nogen muslim eller hindre nogen i at blive muslim; at give enhver muslim, der beder om det, mad og husly i tre døgn; ikke at bære våben; ikke at fremvise kors eller gå i kristne optog; ikke at holde offentlige klager over døde; ikke at forsøge at kigge ind i muslimers boliger; ikke at ride med sadel; ikke at gå klædt så fornemt som muslimer.....

Tekst 13. Araberne i Italien (oversigtsartikel)

Efter Det vestromerske Riges sammenbrud i det 5. århundrede bevarede Byzans et fodfæste i nogle områder i Italien med Ravenna som administrationsby. 756 erobrede *longobarderne Ravenna, og samtidig var forholdet mellem Rom og Konstantinopel meget anspændt, bl.a. pga. *billedstriden mellem Vest- og Østkirken. Paven i Rom gik i alliance med de frankiske *karolinger mod både longobarder og Byzans, og ved hjælp af disse lykkedes det Paven at oprette en selvstændig kirkestat omkring Rom.

I året 774 besejrede frankerkongen Karl den Store longobardernes kongerige, og han lod sig krone til kejser i Rom af Paven i år 800. Det nordlige Italien blev herefter en del af Frankeriget, i Mellemitalien lå pavens Kirkestat, mens det sydlige Italien bestod af selvstændige hertugdømmer og nogle få byzantinske enklaver samt Sicilien.

Sicilien blev som beskrevet ovenfor fra 827 genstand for arabiske erobringer.

I løbet af 800-tallet svækkedes Frankeriget, og uden en dominerende magt til at sikre stabilitet prægedes Italien af tiltagende opløsning med indbyrdes kampe mellem de forskellige småstater og byernes adelsfamilier.

Til denne situation med almindelig opløsning kom arabisk indblanding på halvøen. Hertugen i den byzantinske by Napoli søgte i 836 i kampe mod longobarder hjælp hos *emiren i Tunis, som sendte en flåde, der fordrev longobarderne. Arabere fra Nordafrika og fra Sicilien blev herefter i løbet af de næste over hundrede år centrale aktører i den komplicerede politiske situation i Italien. Til gengæld for arabernes hjælp hjalp hertugen disse med erobringen af Messina og ikke mindst Bari i 841, som blev et stærkt holdepunkt for den arabiske flåde og udgangspunkt for arabiske plyndringstogter i Italien og erobringer af bl.a. byerne Tarento og Brindisi. Alliancen med Napoli havde således givet araberne fodfæste på såvel vest- som østsiden af halvøen. På vestsiden var det især Rom og de omkringliggende områder, som blev genstand for plyndringsforsøg.

Der er dog ikke noget der tyder på egentlige ønsker fra arabisk side om kolonisering af Italien; de holdt sig til plyndringer af byer og klostre tæt ved kysterne. Allerede i 829, få år efter de første angreb på Sicilien, havde arabere angrebet og ødelagt Cittavechia. 840 angreb, plyndrede og ødelagde arabiske tropper klostret i Subiaco.

845 erobrede arabere strategisk vigtige lokaliteter i Napolibugten for at bruge disse som udgangspunkt for angreb på Rom. August 846 fik Paven advarsler om, at en arabisk flåde var observeret på vej til Rom. Men advarslen kom for sent. Den arabiske flåde nåede frem til Tiberens munding og sejlede videre mod Rom uden at møde større modstand. En arabisk hær satte sig samtidig i bevægelse fra Cittavechia, mens en anden marcherede mod Rom fra Ostia. Det lykkedes imidlertid ikke de arabiske styrker at trænge igennem Roms mure, men kirkerne St.Peter og St.Paul blev, ligesom alle øvrige kirker, der lå uden for Roms bymure, plyndret og ødelagt.

Hertugen af Spoleto kom Paven til hjælp med sin longobardiske hær, og det lykkedes at fordrive araberne. Disse plyndrede til gengæld de områder, de kom igennem, mens de trak sig tilbage mod nord. Ved Gaeta mødte Spoleto-hertugens hær igen de arabiske tropper. Men denne gang led hans hær nederlag, og kun ved hjælp af byzantinske tropper og et efterfølgende stormvejr, som ødelagde de fleste af arabernes skibe, lykkedes det i denne omgang at afværge truslen. Pave Leo IV lod, for at beskytte Peterskirken mod nye angreb, i 848 bygge forsvarsmure ned mod Tiberen til beskyttelse af området omkring Peterskirken.

Samme år hærgede en arabisk hær Ancona, og 849 verserede der rygter om, at en stor arabisk flåde var under opbygning for at angribe Rom fra Sardinien.

Denne gang fandt de stridende parter på halvøen sammen for at afværge angrebet, og der blev dannet et forbund bestående af de syditalienske havnebyer Amalfi, Gaeta og Napoli.

Forbundets flåde lagde sig i Tiberens munding ud for Ostia, og der lykkedes at drive araberne tilbage. De overlevende blev taget som fanger og blev som slavearbejdere sat til at genopbygge, hvad der var blevet ødelagt de foregående år. Ostia blev forladt af sine indbyggere, der frygtede for nye angreb.

876 trængte araberne igen ind i området omkring Rom. Landsbyerne i oplandet blev plyndret, bønderne myrdet, deres huse og indhegninger revet ned og deres vandingsanlæg ødelagt. Pave Johannes den VIII (872-82) udrustede en flåde, men selv om han besejrede araberne, fortsatte disse med at hærge Latium-området. Subiaco ødelagdes for anden gang, og nær Tivoli og i Sabino byggede araberne fæstningerne Saracinesco og Cicliano.

Også vigtige byer og områder i Lazio og Umbrien erobredes af araberne.

I 881 allierede hertugen af Napoli sig igen med arabiske styrker, denne gang mod Rom og Byzans. Araberne slog sig ned ved foden af Vesuv nær Paestum. Napoli omdannedes til "et nyt Palermo, et nyt Afrika". Hertugen af det byzantinske Gaeta, mellem Rom og Napoli, der også var i konflikt med Paven, gav araberne tilladelse til at slå sig ned inden for hertugdømmet. Araberne byggede her en fæstning, som de brugte som udgangspunkt for plyndringstogter mod bl.a. klostrene Montecassino og St. Vincenzo, som begge blev brændt ned. I 890 erobrede arabiske tropper derefter Farfa-klostret i Sabinerbjergene nordøst for Rom. Araberne gjorde klostret til deres hovedsæde i området.

I det 10. århundrede blev kongedømmet i Italien genetableret med pave Johannes X (914-928) kroning af Berengarius 915. Der skabtes nu en alliance mellem kong Berengarius, Paven, den byzantinske kejser Konstantin, fyrsterne af Capua, Benevento og Salerno samt hertugerne af Gaeta og Napoli. Sammen satte de i 916 et modangreb ind mod araberne, som forgæves ventede på hjælp fra Sicilien, men den udeblev. Derefter måtte de flygte op i bjergene - og i løbet af kort tid blev de drevet helt ud af Italien

935 satte araberne et sidste større angreb ind, og denne gang trængte de dybt ind i Norditalien, i det nuværende Piemonte, før de blev slået tilbage.

Tekst 14. Normannerne på Sicilien (oversigtsartikel)

Erobringen af øen

Normannerne, der stammede fra det nordlige Frankrig, gjorde under anførsel af brødrene *Roger* og *Robert Guiscard de Hauteville* i starten af det 11. århundrede tjeneste som lejesoldater i forskellige herskeres hære. De blev bl.a. tilkaldt af italienske fyrster til at hjælpe med at drive araberne ud af Italien (se tekst 12). Hermed blev normannerne endnu en aktør i den komplekse politiske situation på øen – og de erhvervede sig herigennem både rigdom og kontrol over store landområder.

1054 var der sket et afgørende brud mellem kirkerne i øst og vest, og i konsekvens heraf søgte paven i Rom at få kontrol over områder, hvor Byzans tidligere havde haft indflydelse. 1059 gav pave Nicholas II normannerne så meget af det sydlige Italien som len, som de selv kunne sætte sig i besiddelse af. De erobrede derfor store dele af Calabrien og Apulien; til gengæld måtte de ikke anerkende Konstantinopels religiøse autoritet i disse områder, ligesom de skulle anerkende pavens overhøjhed over alle de andre områder i Italien, som de erobrede; således også Sicilien.

Det arabiske styre på Sicilien var svækket af indbyrdes konflikter, og i den situation kaldtes normannerne til hjælp af nogle af de trængte arabiske emirater. 1064 undertvang normannerne den nordøstlige del af øen efter at have nedkæmpet byzantinerne i Calabrien. 1071 ankom Robert Guiscard med en flåde og en hær af lejesoldater til Palermo og indledte en belejring af byen. Efter 5 måneder overgav byens indbyggere sig, og mod at betale *tribut til normannerne fik de lov til at beholde deres religion og et vist selvstyre. Andre steder gik Robert Guiscard og hans soldater mere brutalt til værks. Krigsfanger blev dræbt, og kvinder og børn solgt som slaver. Robert Guiscard måtte imidlertid snart vende tilbage til Italien for at forsvare sine besiddelser der, mens broderen Roger blev tilbage for at fortsætte erobringen af øen og etablere et normannisk styre her. Med henblik på dette indgik han aftaler med muslimske embedsmænd for på den måde at udnytte det eksisterende administrative system. Under krigen var mange landbrug blevet forladt, og derfor måtte Roger for at sikre forsyningen af fødevarer også søge at komme på god fod med de tilbageblevne arabiske bønder. Disse fik derfor lov til at beholde deres jord og gårde, ja i nogle tilfælde endog kontrollen over lokale fæstninger. Muslimske soldater blev brugt mod Rogers fjender blandt normannerne, og i 1075 indgik han en venskabstraktat med *ziriderne*, en berberstamme i Tunis, som havde deltaget i de interne stridigheder på øen.

Det normanniske styre på Sicilien var imidlertid langt fra sikret. Roger måtte ofte vende tilbage til Calabrien for at hjælpe sin bror med forsvare besiddelserne her samt hverve flere soldater til at styrke sin position på Sicilien, og i hans fravær plyndrede hans egne soldater hans besiddelser her. Også i forhold til muslimerne var der militære tilbageslag. Først i 1088 faldt den strategisk vigtige *Castrogiovanni* (Enna) i den indre del af øen, og i 1091 *Noto*, den sidste af muslimernes vigtigste byer.

Det normanniske styre

Kampene mellem normanner og muslimer ledsagedes af ødelæggelse og lidelser for øens befolkning, men da kampene var forbi, ser det ud til, at forholdet mellem lokalbefolkningen og de nye herskere har været langt mere gnidningsfrit end tilfældet var indenfor normannernes besiddelser på fastlandet. Nogle muslimer flygtede til andre dele af Middelhavsområdet, andre flygtede op i bjergene for at undslippe krigens rædsler. Men et stort antal blev, og både handel og landbrug og den normanniske hær, flåde og administration nød i høj grad gavn af deres ekspertise.

Arabere og jøder skulle betale særlige skatter, men samtidig synes normannerne at have fulgt den muslimske praksis mht at lade de undertvungne beholde deres tro, egne love og lokale dommere.

Normannernes antal på Sicilien var i starten så lille, at de måtte basere deres styre på eksisterende byzantinske og arabiske institutioner, hofceremoniel og administrative procedurer, ligesom de måtte erkende, at den kultur, de fandt her, var deres egen langt overlegen.

Under *Roger II.s styre* (1095-1154) udviklede det sicilianske kongerige sig til et multietnisk samfund præget af religiøs tolerance, og den nordisk-europæiske kultur blandedes med den muslimske. Roger II., som var søn af Roger I., kaldte sig på officielle dokumenter for *al-Malik al Muazzam al Qiddis* (den store og hellige konge), alle dekretter blev skrevet på græsk, latin og arabisk, hans krone var byzantinsk inspireret, mens hans kappe var broderet med arabiske skrifttegn - og hans motto: "*I denne verden gav Vi ham noget godt, og i den hinsidige vil han være blandt de retfærdige*" var inspireret fra Koranen. Han benyttede sig i høj grad af muslimer og jøder som rådgivere og administratorer, og han knyttede lærde muslimer til sit hof, bl.a. *Abdullah el Idrisi*, som forfattede "Rogers bog" (1154), der bl.a. rummer kortmateriale og ret præcise beskrivelser af økonomiske, kulturelle og geografiske forhold i bl.a.

Middelhavsområdet.

Roger II's barnebarn *Frederick I¹¹* (1194-1250), som 1197 blev hersker over Sicilien, var stærkt påvirket af den muslimske kultur og især interesseret i muslimsk filosofi. Han blev undervist i logik af den arabiske filosof *Ibn al-Jawzi*, han korresponderede med lærde muslimske videnskabsmænd, og hans personlige bibliotek rummede mange arabiske værker. Bl.a. med henblik på at udbrede arabisk videnskab til det øvrige Europa grundlagde han i 1224 universitetet i Napoli. Thomas af Aquinas – skaberen af den katolske kirkes *skolastiske lære - studerede på dette universitet og stiftede her bekendtskab med og lod sig inspirere af Ibn Rushds (*Averroes) arbejde med at kombinere Aristoteles med islam (se tekst 8).

Men efter at styret var nogenlunde konsolideret, indledtes en bevidst latinisering af øen, og påvirket af pavekirkenes negative holdning til islam blev den muslimske påvirkning af kulturen nedtonet eller direkte undertrykt. Hverken græske eller arabiske undersåtter fik embeder eller len på Sicilien. Disse gik til normanner fra Nordeuropa, til franskmænd og til lombarder fra Norditalien til gengæld for krigstjeneste. Tilflytning fra Nordeuropa til Siciliens landdistrikter var omfattende og kan forklare, at arabisk kultur og sprog hurtigt blev fortrængt fra øen.

¹¹ Kejser Frederick II af Tyskland

Tekst 15. Ibn al-Athir: Om tatarerne¹²

Ibn Al-Athir (1160–1233), som er en central arabisk historiker, er født i Anatolien. Han var øjenvidne til en række af periodens dramatiske begivenheder og skrev den muslimske verdens historie fra Muhammed startede med at prædike til 1231. Nedenstående er uddrag fra hans "Fuldstændig historie" (al-Kamil fi at-tarikh).

I nogle år har jeg været fortsat utilbøjelig til at nævne denne begivenhed, idet jeg anså den for at være så forfærdelig, at jeg veg tilbage fra at skrive om den og gik altid et skridt tilbage, når jeg gik et skridt frem. For hvem kan det i det hele taget falde let at fortælle om det dødsstød, der rettedes mod Islam og muslimerne, og jeg gad se den, der tog mindet om dette med let sind! Åh, gid min moder aldrig havde født mig, eller gid jeg var død og var glemt, før dette skete! Men mange af mine venner har tilskyndet mig til at sætte mig ned og skrive, og jeg har tøvet længe, men jeg er til sidst kommet til den slutning, at det at undlade dette ikke ville tjene noget formål.

Jeg siger derfor, at disse ting indbefatter en beskrivelse af den allerstørste katastrofe og den mest forfærdelige ulykke (hvis lige ikke har set dagens lys) som ramte menneskene i almindelighed og muslimerne i særdeleshed; hvis nogen således skulle sige, at verden, siden Gud den Almægtige skabte Adam, ikke er blevet ramt af en lignende ulykke, så ville han tale sandt. For historien rummer intet, som kommer i nærheden heraf. ... Og det er usandsynligt at menneskeheden nogensinde vil se lignende katastrofe, før verdens ende. ... For selv djævelen vil skåne dem, der følger ham, selv om han tilintetgør dem, der går imod ham, men disse tatarer skåned ingen, idet de huggede kvinder, mænd og børn ned, og de sprættede gravide kvinder op og dræbte de ufødte børn. Vi tilhører alle Gud, og ham vender vi tilbage til, og overfor denne kraft er der kun styrke og mod at hente i Gud den Almægtige; denne katastrofe fra hvilken gnisterne føg langt omkring, og som ramte bredt, og som passerede over landene som skyer, der drives af sted af vinden. For dette var folk, som kom fra områder i Kina, og som angreb Turkestans byer. Byer som Kashghar og Balasaghun, og derfra drog de videre til Transoxianas byer, sådanne byer som bl.a. Samarkand og Bukhara, og de erobrede dem, og behandlede indbyggerne der på en måde, som vi vil beskrive nedenfor; og en afdeling af dem drog videre til Khurasan, og da de var færdige med at erobre, ødelægge, dræbe og plyndre her, drog de videre til Ray, Hamadan og højlandet samt byerne, der ligger her, helt til Irak, hvor de drog ind i byer som Adharbayjan og Arraniyya, som de ødelagde samt dræbte de fleste af indbyggerne, af hvilke kun en lille del overlevede. Og alt dette skete på mindre end ét år, noget som verden aldrig har hørt om før. ... Og derfra drog de videre til Quipschaq, der er tætbeholdt med tyrkere, og de dræbte alle, som satte sig til modværge, men de overlevende flygtede. ... En anden afdeling marcherede mod Ghazna med tilhørende områder, og de dele af Indien, Sistan og Kirman, der grænser op hertil, og de begik her lignende overgreb som de andre, men endnu mere forfærdelige. ... De behøver ingen forsyningstjeneste eller tilførsel af forsyninger, for med sig har de får, køer, heste og lignende firbenede dyr, hvis kød de spiser, og intet andet. De dyr, de rider på, graver med deres klove i jorden og spiser planterødder, og de kender ikke noget til byg-foder. Og hvor de således stiger af hasten, har de ikke brug for noget som helst, som kommer andre steder fra. M.h.t. deres religion, så tilbeder de solen, når den står op, og betragter intet som ulovligt, for de spiser alle slags dyr, selv hunde og svin; de anerkender heller ikke nogen ægteskabelige bånd, for mange mænd har forhold til den samme kvinde, og hvis der fødes et barn, ved de ikke hvem faderen er.

¹² Mongolerne ledet af Djengis Khan

Djengis Khan. Ukendt oprindelse

Derfor er Islam og muslimer gennem denne ulykkelige periode blevet hjemsøgt på en måde, som intet andet folk før dem. Disse tatarer (Gid Gud må tilintetgøre dem!) kom fra øst, og begik forbrydelser, som må forfærde enhver, der hører om dem Vi beder Gud om at forunde os sejr for Islam og muslimerne, for der er ingen andre til at hjælpe eller forsvare Den sande Tro . Men hvis Gud vil et folk noget ondt, kan ingen afværge det, og heller ingen fyrste kan frelse det. Med hensyn til disse tatarer var det kun muligt at nå så langt på grund af mangel på et effektivt forsvar: og grunden her til var at shah Muhammad af Khwarazm ¹³ havde invaderet landene, dræbt og ødelagt deres konger, så der kun var ham til at regere over alle disse lande; og derfor, da han led nederlag til tatarerne, var der ingen tilbage til at standse dem, så det var op til Gud at udrette, hvad der skulle gøres.

Det er nu tid at forklare, hvad der skete, da de først angreb disse områder. Jeg har hørt historier om tatarernes terrorhandlinger, som den, der hører om dem, knap nok kan tro; således fortælles det, at en enkelt af dem kunne ride ind i en by eller et kvarter, hvor der boede mange mennesker, og han ville uhindret kunne hugge dem ned, idet ingen turde gribe til våben mod rytteren. Og jeg har hørt, at en af dem tog en fange, men han havde ikke noget våben med sig til at dræbe ham med; så han sagde til fangen: læg dig med ansigtet mod jorden uden at røre dig,” og det gjorde han så, og tataren gik og hentede sit sværd og slog ham ihjel med dette. En anden mand fortalte mig dette: ”Jeg gik med 17 andre hen ad vejen, og der mødte vi en tatar til hest, og han bød os binde vores arme sammen. Mine ledsagere begyndte at gøre, hvad han bad dem om, men jeg sagde til dem: ”Han er kun én; hvorfor dræber vi ham ikke og flygter?” De svarede: ”Vi er bange.” Jeg sagde: ”Men denne mand har til hensigt at dræbe jer med det samme; lad os derfor i stedet dræbe ham, så Gud måske vil redde os.” ”Men- ved Gud! - ingen af dem turde gøre dette, så jeg trak min kniv og dræbte ham, og vi flygtede og undslap.” Og sådanne tilfælde var der mange af... .

Egen oversættelse fra engelsk fra Edward G. Browne, A Literary History of Persia, (Cambridge: Cambridge University Press, 1902), Vol. II, pp. 427-431. Internet Medieval Sourcebook.

¹³ Asiatisk storrigt beliggende i det nuværende Uzbekistan

Tekst 16. Rejseskildringer fra Anatolien

Ibn Batuta (1304- ca. 1370) var en arabisk rejsende og forfatter til bl.a. en række rejseskildringer ("Rihla"), udgivet 1357. Disse er en vigtig kilde til viden om datidens forhold i store områder af verden. Ibn Batuta startede sine rejser i 1325 med en pilgrimsfærd til Mekka. I de følgende 29 år rejste han fra Kina i øst til Andalusien i vest, og fra Mali i syd til de russiske stepper. Hans beretning fra Anatolien afspejler et overgangssamfund. Under selsjukkernes dygtige styre blomstrede økonomi, kunst og kultur i Anatolien. Men efter den mongolske invasion (se tekst 14) faldt Anatolien fra hinanden i en række småstater, hvoraf Osmannerstaten i vest på det tidspunkt, Ibn Batutas rejse foregik, var ved at udvikle sig til at blive den dominerende. En række religiøse bevægelser, især sufi-broderskaber, søgte at erstatte de opløste sociale strukturer.

Ibn Batuta om tyrkerne

Ved Ladhqiya¹⁴ steg vi om bord på en stor galej, som tilhørte genoernerne, og hvis kaptajn hed Martalmin, og vi drog af sted mod tyrkernes land, som kaldes Bilad ar-Rum [Grækernes land, Anatolien], for det var i gamle dage deres land. Senere blev det erobret af muslimerne, men der er stadig et stort antal kristne, som regeres af tyrkiske muslimer. Vi var ti dage på havet, og den kristne kaptajn behandlede os godt og krævede ikke nogen betaling for at transportere os. Den tiende dag nåede vi Alaya, hvor provinsen begynder. Dette land er et af de bedste i verden; i dette har Gud samlet alle de gode ting, der er spredt ud over alle andre lande. Dets befolkning hører til de allersmukkeste mennesker, de mest rene i tøjet, de har den mest udsøgte mad, og det er det venligste folk på jorden. Hvor end vi gjorde holdt i dette land, i et herberg eller i et privat hus, kom vores naboer, både mænd og kvinder (kvinderne bærer ikke slør) for at invitere os. Når vi drog videre, tog de afsked med os, som om de var vores slægtninge og tilhørte vores eget folk, og man kunne opleve kvinderne græde. De bager kun brød én gang om ugen, og mændene plejede at give os varmt brød som gave på den dag, det blev bagt, sammen med andre lækre retter, idet de sagde: "Kvinderne har sendt dette til Jer, og de beder for Jer". Alle indbyggerne er ortodokse sunni-muslimer; der er ingen sekter eller kættere blandt dem, men de spiser hash, og ser ikke noget galt heri.

Byen Alaya er en stor by ved kysten. Den bebos af tyrkere, og besøges af købmænd fra Cairo, Alexandria og Syrien. Området er skovrigt, og træ eksporteres til Alexandrietta og Damietta, hvorfra det transporteres til andre byer i Ægypten. Der er en pragtfuldt og enestående fæstning bygget af Sultan Ala ad-Din i byens øvre del. Byens dommer red med mig for at møde Alayas fyrste, som hedder Yusuf Beg, søn af Qaraman, idet *beg* betyder fyrste på deres sprog. Han bor omkring ti mil fra byen. Vi fandt ham siddende på toppen af en lille høj ved kysten, med hans embedsmænd ved foden af højen, og soldater til højre og venstre. Han har farvet sit hår sort. Jeg hilste ham ærbødigt og besvarede hans spørgsmål vedrørende mit besøg i hans by, og efter at jeg havde trukket mig tilbage, sendte han mig en pengegave.

Fra Alaya drog jeg til Antaliya, en yderst smuk by. Den dækker et kæmpe område, og på trods af dens store størrelse er det en af de mest attraktive byer, som jeg har set nogen steder; herudover er meget folkerig og præget af god byplanlægning. Hver del af befolkningen lever i adskilte kvarterer. De kristne købmænd lever i et kvarter, som kaldes Mina [Havnen], og som er omgivet af en mur, hvis porte er lukket udefra om natten og under fredagsbønnen. Grækerne, som tidligere boede der, lever for sig selv i et andet kvarter, jøderne i et andet igen, og fyrsten og hans hof og mamluk-soldater igen i et andet kvarter, idet hvert af disse kvarterer på samme måde er omgivet af mure. Resten af den muslimske befolkning bor i den centrale bydel. Rundt om hele byen og omkring alle de nævnte kvarterer er der endnu en stor mur. Byen rummer haver, og der produceres dejlige

¹⁴ Havneby i Palæstina-Syrien

frugter, heriblandt en beundringsværdig slags abrikos, som de kalder Qama ad-Din, og som har en sød mandel som kerne. Denne frugt tørres og eksporteres til Ægypten, hvor den betragtes som en stor delikatesse.

Vi var indlogeret på den skole, der hører til den store moské, og som er ledet af Sheik Shihab ad-Din al-Hamawi. I alle de dele af Anatolien, der bebos af tyrkerne, findes der i hvert distrikt, by og landsby medlemmer af en organisation kendt som Akhiya eller Det unge Broderskab¹⁵. Ingen steder i verden kan man finde mænd, der er så ivrige efter at byde fremmede velkommen, så hurtige til at servere mad og til at tilfredsstille andres ønsker, og som er så rede til at gribe ind over for uretfærdighed og at dræbe tyranniske betjente samt de skurke, der ledsager disse. En *ung broder*, eller *akhi* på deres sprog, udpeges blandt alle medlemmerne af et laug, eller blandt alle andre ugifte unge mænd, eller blandt dem, der lever et tilbagetrukket, asketisk liv, til at være deres leder. Denne organisation kaldes også *Futuwa*, eller *De unges Broderskab*. Lederen bygger et herberg og forsyner det med tæpper, lamper og andet nødvendigt udstyr. Medlemmerne af hans fællesskab arbejder om dagen for at tjene en dagløn, og bringer sidst på eftermiddagen hvad de har tjent til ham. For dette køber han frugt, mad og de andre ting, som man behøver i et herberg. Hvis en rejsende kommer til byen, bliver han indlogeret i herberget; der bliver sørget for hans fornødenheder, og han kan blive her, indtil han skal videre. Hvis der ikke er nogen rejsende, samles de for at dele maden, og når de har spist, danser og synger de. Om morgenen vender de tilbage til deres arbejde, og de bringer, hvad de har tjent, til deres leder. Medlemmerne kaldes *fityan* (unge), og deres leder, som vi har fortalt, hedder akhi....

Dagen efter vores ankomst til Antaliya kom en af disse unge til Sheik Shihab ad-Din al-Hamawi og talte til ham på tyrkisk, som jeg ikke forstod dengang. Han havde gammelt tøj på, og havde en filthue på hovedet. Sheik'en sagde til mig: "Ved du hvad han siger?" "Nej", sagde jeg "Jeg ved det ikke". Han svarede "Han inviterer dig og dit selskab til at spise et måltid med ham." Jeg var forbavset, men jeg sagde "ja tak", og da han var gået, sagde jeg til sheik'en: "Han er en fattig mand, og er ikke i stand til give os mad, og vi ønsker ikke at være en byrde for ham." Sheik'en brød ud i latter og sagde: "Han er én af sheik'erne i Det unge Broderskab. Han er skomager og en velhavende mand. De andre i broderskabet – omkring 200 der driver forskelligt håndværk - har gjort ham til deres leder, og de har bygget et herberg, hvor de kan modtage deres gæster. Alt, hvad de tjener om dagen, bruger de om aftenen."

Efter at han havde bedt aftenbønnen, kom den samme mand tilbage og førte os hen til herberget. Vi kom ind i en smuk bygning med smukke tyrkiske tæpper på gulve og vægge og oplyst af et stort antal lysestager af irakisk glas. Et større antal unge mænd stod i rækker i hallen. De bar lange frakker og støvler, og hver havde en lang kniv i bæltet, som de bar rundt om livet. På hovedet havde de hvide huer af uld, og til toppen af denne var der fastgjort et langt stykke stof. Da de tog plads, tog de alle huen af og placerede den foran sig, og de havde nu en anden hovedpåkledning på, rigt udsmykket af silke eller et andet slags materiale. I midten af deres hal var der en slags forhøjning, hvor gæsterne blev placeret. Da vi havde taget plads, serverede de et stort festmåltid efterfulgt af frugt og søde sager, og derefter begyndte de at synge og danse. Vi var fyldte med beundring og højlydt forbavsede over deres rundhændethed og gæstfrihed. Vi tog afsked med dem sidst på aftenen ... [Derefter drog Ibn Batuta og hans rejseledsagere videre til byen Akridur. Sultanen af Akridur lod dem eskortere videre til byen Ladhiq. Dette var nødvendigt, fordi banditter huserede i området og havde tilholdssted i en af byerne her]

Da vi kom til byen, red vi gennem basaren. Nogle mænd sprang op og tog hestene ved tøjlerne, men så var der nogle andre, der protesterede herimod, og ophidselsen blev så stor, at nogle af dem trak knive. Vi forstod selvfølgelig ikke, hvad de sagde og var bange for dem, idet vi troede, de var

¹⁵ Ordenen er en Sufi- eller dervish-orden (se kapitel 4 om religion)

røvere, og dette var deres by. Endelig sendte Gud os en mand, som talte arabisk, og han forklarede os, at de tilhørte to forskellige grene af Det *unge Broderskab*, og begge ønskede at sørge for vores logi. Vi var forbavsede over deres generøsitet. Det blev til sidst besluttet, at de skulle trække lod, og at vi ville bo hos vinderen...

Hofscene fra seldsjukkernes hof i Konya. Fra illustreret manuskript, 13. århundrede

Efter at vi havde modtaget gaver fra Sultanen drog vi til Konya. Det er en stor by med smukke bygninger og mange vandløb og frugthaver. Gaderne er overordentligt brede, og basarerne er beundringsværdigt anlagt, med hvert erhverv i sin egen basar. Det siges, at byen var bygget af Alexander [den Store]....I denne by er der et mausoleum for den fromme sheik Jalal ad-Din [Celaleddin al-Rumi], kendt som Mawlana ["Vores mester"]¹⁶. Han er yderst højagtet, og der er et broderskab i Anatolien, som hævder at være åndeligt forbundet med ham....

Fra Konya rejste vi til Larenda [Karaman], hovesædet for sultanen af Quraman. Jeg mødte denne sultan uden for byen, idet han var på vej tilbage fra jagt, og idet jeg steg af hesten, steg han også af. Det er skik for fyrsterne i dette land at stige af hesten, hvis en forbipasserende gør det samme. En sådan handling glæder dem, og de viser den anden større ære; hvis denne på den anden side hilser dem fra hesten, mishager det dem, og gæsten fortaber følgelig fyrstens velvilje. Det skete for mig engang med en af disse fyrster. Efter at jeg havde hilst på sultanen, red vi tilbage til byen sammen, og han viste mig den største gæstfrihed.....

Tyrkisk karavane, fra illustreret manuskript, 13. århundrede

Vi kom derefter til Brusa¹⁷, en storslået by med smukke basarer og brede gader, omgivet af haver og springvand. Uden for byen er to badeanlæg, den ene for mænd, den anden for kvinder; syge kommer hertil langvejs fra. Vi indlogerede os i tre dage på et herberg, som var bygget af én af de tyrkiske fyrster. I denne by mødte jeg den fromme *Sheik Abdullah Ægypteren*, en rejsende som

¹⁶ Se tekst 4.3. a og b

¹⁷ Osmannernes hovedby

rejste rundt i hele verden, bortset fra at han aldrig havde været i Kina, Ceylon, Vesten eller Spanien eller negerlandene, så mht. besøg i disse lande overgik jeg ham. Sultanen i Brusa er Orhan Beg, søn af Osman Chuk... Han er den største af de tyrkiske fyrster, og den ypperste mht. rigdomme, landområder og soldater, og han råder over næsten hundrede fæstninger, som han løbende besøger for at inspicere dem og bringe dem i orden. Han kæmper mod de vantro og besejrer dem. Det var hans far som erobrede Brusa¹⁸ fra grækerne, og det siges at han belejrede Yaznik [Nikæa] i næsten 20 år, men han døde før byen blev indtaget¹⁹....

Vi tog af sted næste morgen og nåede Muturni [Murdulu], hvor vi slog følgeskab med en pilgrim, som kunne arabisk. Vi overtalte ham til at rejse med os til Qastamuniya, som er ti dages rejse derfra... Han viste sig at være en velhavende mand, men med en slet karakter... Vi blev sammen med ham pga. af vores problemer med ikke at kunne forstå tyrkisk, men det kom så vidt, at vi hver aften sagde til ham. "Når pilgrim, hvor meget har du så stjålet i dag?" Han svarede så "Så meget!" og vi lo så for at få det bedste ud af situationen....

Egen oversættelse fra engelsk fra Ibn Battuta: Travels in Asia and Africa 1325-1354. Oversat og udvalgt af H.A.R. GibbUdgivet af Sir E. Denison Ross and Eileen Power. (New York: Robert M. McBride & Company.)

¹⁸ 1326

¹⁹ 1329

Tekst 17. Slavens beretning

”Jeg, Johann Schiltberger, drog af sted fra min hjemby, Munchen, som ligger i Bayern, sammen med en adelsmand, Lienhart Richarter, dengang kong Sigismund af Ungarn drog mod hedenskabet. Det var i det trettenhundrede og fireoghalvfemsende år efter Kristi fødsel, og jeg kom først tilbage igen fra hedenskabet i det fjortenhundrede og syvogtyvende år efter Kristi fødsel. Alt, hvad jeg i det tidsrum oplevede i de hedenske lande af krig og underfulde ting, og alle de store byer og vande, jeg har besøgt og set her, samt hvad jeg har at bemærke hertil, vil blive beskrevet her, om end det ikke kan ske til fuldkommenhed, da jeg ikke var en fri mand, men en fange.”

Johann Schiltberger blev født ca 1380 i en bayersk adelsfamilie. Han forlod sit hjem i 1394 for at blive væbner hos en adelsmand i kong Sigismunds tjeneste. I 1396 deltog han i det store slag ved Nikopolis, hvor kejser Sigismunds kristne hær led et katastrofalt nederlag til osmannerne. Efter slaget blev de fornemste riddere taget som gidsler af sultan Bayezid for senere at blive løskøbt for store summer. Mange tusinde menige og riddere fra mindre fornemme familier blev henrettet. Johann Schiltberger selv blev pga. sin unge alder ikke henrettet, men blev i stedet slave hos sultanen. Efter Bayezids nederlag til Timur Link 1402 blev Schiltberger efter en kort tid i Timurs tjeneste ejet af forskellige fornemme muslimer og tjente bl.a. i forskellige hærafdelinger. På denne måde kom han vidt omkring i det osmanniske rige, og han har sandsynligvis måttet konvertere til islam. 1427 lykkedes det ham via Konstantinopel at flygte tilbage til München. Han døde formentlig mellem 1440 og 1450. 1476 forelå der en trykt udgave af Johann Schiltbergers oplevelser under hans 31 årige fangenskab hos osmannerne og mongolerne.

*Sultan Bayezid I. overværer henrettelsen af kristne fanger efter slaget ved Nikopolis
Bogillustration fra Jean Froissart: ,Chronicles, 15. århundrede.*

Hvordan, den tyrkiske konge behandlede fangerne og dræbte dem

Da kong Bayezid havde afsluttet kampene, slog han lejr på det sted, hvor kong Sigismund havde haft sin hær i lejr. Derefter tog han ud til slagmarken og så på sine faldne mænd, og da han så, hvor mange af hans mænd der var blevet dræbt, blev han grebet af stor sorg og svor, at deres blod ikke skulle forblive uhævnet. Med en trussel om straf på liv og gods beordrede han derfor sine folk til at bringe hver eneste fange hen til sig den følgende dag. Dagen efter kom hans mænd, og hver af dem havde i reb alle de mænd, som de hver især havde taget til fange. Sammen med to andre fanger blev jeg ført frem i reb af ham, der havde fanget os. Da fangerne var blevet bragt hen foran kongen, beordrede han hertugen af Burgund hen til sig, så han med egne øjne kunne se Bayezid hævne sine

faldne mænd. Da hertugen af Burgund så kongens vrede, bad han kongen om tilladelse til at udvælge nogle, hvis liv skulle spares, og dette tilstod kongen ham. Så udvalgte han tolv adelsmænd fra sit eget land, heriblandt Hr. Stephan Synher og Hr. Hansen af Widdin.²⁰ Derefter gav kongen alle sine mænd ordre til at dræbe deres egne fanger, og for dem, der ikke ville gøre dette, udpegede han andre, som så gjorde det. Så tog man de to fanger, jeg var sammen med, og huggede hovedet af dem. Da det blev min tur, så kongens søn på mig og besluttede, at man skulle lade mig leve. Man førte mig så hen til de andre drenge, for ingen under tyve år skulle dræbes, og jeg var dengang knap seksten år gammel. Og der så jeg, hvorledes man i et reb førte Hr. Hans Greiff, en adelsmand fra Bayern, frem sammen med tre andre fanger. Da det gik op for ham, hvilken blodig hævn der blev taget, trøstede han med høj stemme de riddere og fodfolk, der også stod og ventede på at blive henrettet. Han sagde: "Opfør jer vel; når vort blod i dag bliver udgydt for den kristne tro, så er vi, om Gud vil, himmelens børn for Herren." Derefter knælede han ned og blev halshugget sammen med sine skæbnefæller. Blodsudgydelsen varede fra morgen til vesper.²¹ Da kongens[sultanens] rådgivere så dette blodbad, og da det gik op for dem, at der endnu ikke var nogen ende at se på det, rejste de sig, knælede for kongen og bad ham med henvisning til Guds vilje glemme sin vrede, for da blodsudgydelsen nu var tilstrækkelig, kunne han risikere at pådrage sig Guds hævn. Kongen samtykkede og befalede, at henrettelserne skulle ophøre, og at de resterende fanger skulle samles. Derefter udvalgte han sin egen andel af fangerne og overlod resten til dem, der havde fanget dem. Jeg var blandt de fanger, der var kongens andel. Antallet af dem, der blev dræbt den dag, var ca. titusinde mand. Derefter sendte kongen sine fanger til Grækenland til en stor by, der hedder Adrianopolis, og der blev vi holdt fanget i 15 dage. Så blev vi bragt til Kallipolis²², som ligger ved havet og er den by, hvorfra tyrkerne sejler over havet. Der blev vi, i alt omkring trehundrede mand, holdt fanget i et tårn i to måneder. Hertugen af Burgund var fange i den øverste del af tårnet sammen med alle dem, han tidligere havde reddet. Mens vi var i Kallipolis, sejlede skibet med kong Sigismund forbi ud for byen, idet man herfra ville bringe ham til De vindiske Lande²³ Da tyrkerne opdagede Sigismund på skibet, tog de alle os fanger ud af tårnet og førte os ned til havet, hvor de stillede os op ved siden af hinanden for at håne kongen. Og for at spotte ham yderligere råbte de til ham, at han skulle komme ud fra skibet og befri sine mænd. Og en tid lang havde de små træfninger med hinanden på havet, men tyrkerne kunne ikke provokere kongen til noget eller tilføje ham nogen skade, så kongen rejste uhindret væk....."

Fra Johan Schiltbergers rejseberetning, 31 år som slave hos osmannerne og mongolerne 1396-1427, udgivet og kommenteret af Ole Høiris, Forlaget Intervention Press, 2005, 28ff

Tekst 18. Den grusomme Timur Lenk

Timur Lenk var kendt og berygtet for sin grusomhed. Nedenstående beretning stammer fra en tysk ridder, Johann Schiltberger, som i 31 år var slave hos osmannerne og mongolerne, bla. hos Timur Lenk. Mht. beretningen om denne er der dog ikke tale om en øjenvidneberetning, da Schiltberger først kom i Timur Lenk's tjeneste i 1402. Beretningen lever godt op til de forestillinger, som man gjorde sig i Europa om monogolerfyrstens grusomheder, men det er bemærkelsesværdigt, at Schiltberger ikke kæder disse sammen med hans religion, islam, således som det ellers ofte var tilfældet i datidens litteratur.

At Timur Lenk's erobringer har været ledsaget af blodige massakre på civilbefolkningen hersker der ingen tvivl om. Men om det er foregået på netop denne måde, og om det netop er sket i Isfahan, er usikkert.

²⁰ Disse 12 højadelige var naturligvis bestemt til at skulle løskøbes for meget store værdier

²¹ Bønnen ved solnedgang.

²² Gallipoli

²³ Kroatien

Timur Lenk. Ukendt oprindelse

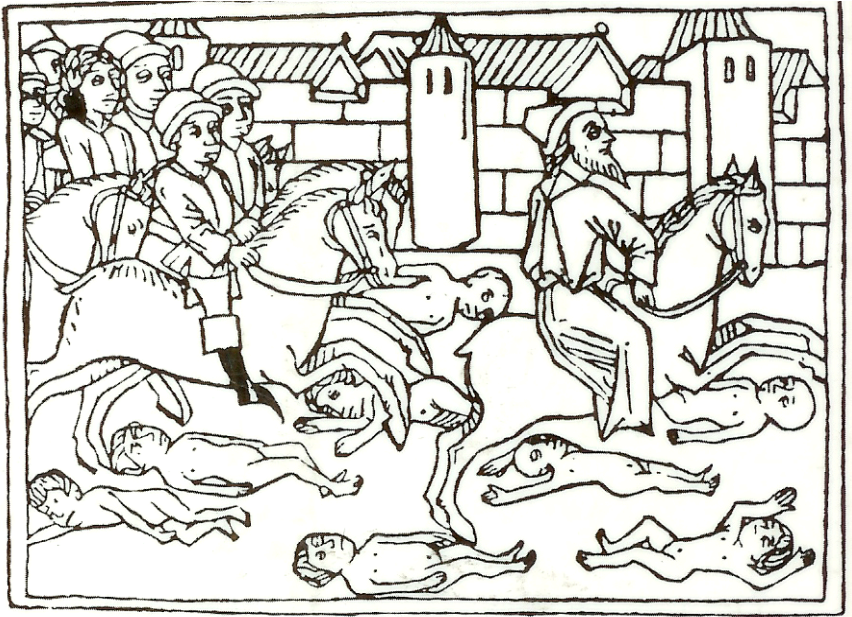
Hvorledes Timur Lenk lod syvtusinde børn dræbe

Derefter [erobringen af Delphi i Indien 1398] drog Timur Lenk ind i kongeriget Isfahan og belejrede hovedstaden, som også hed Isfahan²⁴. Han krævede, at byen skulle overgive sig. Borgerne underkastede sig og drog ham i møde med kvinder og børn. Han tog nådigt imod dem og besatte byen med sekstusinde af sine soldater. Byens hersker Shahinshah tog han med sig og forlod landet. Så snart borgerne i byen erfarede, at Timur Lenk igen var ude af landet, låste de byportene og dræbte de sekstusinde soldater. Da Timur Lenk hørte det, vendte han rundt og drog tilbage til byen og belejrede den i femten dage.

Men da han ikke kunne erobre den, indgik han en overenskomst med indbyggerne. De skulle låne ham de bueskytter, der var i byen, til et krigstogt, og derefter skulle han sende dem tilbage igen. De sendte ham tolv tusinde bueskytter. Timur Lenk lod tommelfingrene skære af dem alle, og derefter sendte han dem tilbage til byen. Den næste dag indtog han byen med magt og drog ind i den. Han lod hele befolkningen indfange og alle mænd over fjorten år halshugge. Drengene under fjorten år tog han til side. Af de afhuggede hoveder rejste han et tårn i midten af byen. Derefter befalede han, at kvinder og børn skulle føres til en mark foran byen, og børn under syv år skulle samles på et særligt sted, og så befalede han sit følge at ride dem ned. Da en af hans rådgivere og også en af børnenes mødre hørte dette, kastede de sig for hans fødder og bad ham om ikke at gøre det. Men han hørte ikke på dem og befalede igen, at man skulle ride hen over børnene. Men ingen ville ride først. Så blev han rasende og red selv ind i børnene og råbte: "Nu vil jeg se, hvem der ikke vil følge efter mig." Så måtte de alle følge ham, og de red to gange hen over børnene og nedtrampede dem alle sammen. Alt i alt var der næsten syvtusinde. Så lod han byen brænde ned, og kvinderne og resten af børnene tog han med sig til sit eget land. Derefter begav han sig til sin hovedstad, Samarkand, hvor han ikke havde været i tolv år

Fra Johan Schiltbergers rejseberetning, 31 år som slave hos osmannerne og mongolerne 1396-1427, udgivet og kommenteret af Ole Høiris, Forlaget Intervention Press, 2005

²⁴ I det vestlige Persien

Timur Lenk rider hen over børn. Illustration fra bogen

Tekst 19. Blodskat og Janitsharkorps.

Janitsharkorpset oprettedes i 1361 af sultan Murad I (1360-89). Janitsharernes bevæbning var let: Bue, krumsabel, kniv, og ved bæltet hang en håndspade. På hovedet havde de hvide huer med et lille hvidt stykke stof til minde om korpsets stifters ærme- og et symbolsk tegn på deres ubetingede lydighed over for sultanen. På fødderne havde de røde støvler. En engelsk ambassadør lo ved synet af nogle janitsharer og bemærkede, "at de mere lignede gravere end soldater"!

En ledsager forklarede, at det netop var ved hjælp af disse spader, de havde indtaget Rhodos, Agrigento, Chios og mange andre stærke fæstninger: "Siden der er hundreder, ja flere tusinde, der arbejder med skovl og spade under en fæstnings mure, kan jeg ikke forestille mig, hvilken styrke eller færdigheder, der kan forsvare sig mod det".

Ud over at kunne håndtere spaden var janitsharerne frygtede for deres våbenfærdigheder, deres disciplin og loyalitet over for sultanen og deres dødsforagt i kamp. Janitsharkorpset kom med tiden til at udgøre en selvstændig magtfaktor i Osmannerriget: Korpset var involveret i adskillige magtkampe og politiske intriger, og der er eksempler på, at korpset krævede lønforhøjelse som betingelse for at støtte en ny sultans indsættelse. Efter en opstand i 1826 blandt janitsharerne, der blev slået ned med hård hånd, opløstes korpset. Nedenfor en beskrivelse af devshirme-systemet og skabelsen af Janitsharkorpset set fra henholdsvis en kristen europæers (tekst A) og en muslims synsvinkel (tekst B).

A). Omkring et århundrede før Konstantinopels erobring da Murad I var sultan, påpegede hans vizir, at udover at have ret til 1/5 af byttet efter et slag, havde sultanen også ret til 1/5 af fangerne. "Placér embedsmænd i Gallipoli", sagde han, "og når de kristne passerer forbi, så lad dem udvælge de smukkeste og stærkeste kristne drenge til at blive dine soldater." Vizirens råd blev fulgt, og forordningen bekendtgjort; mange tusinde europæiske fanger blev opdraget i den islamiske religion og våbenbrug, og den ny hær enhed blev velsignet og navngivet af en respekteret dervish. Idet han stod foran deres rækker holdt han sit ærme udstrakt over den forreste soldat, og han velsignede dem på følgende måde: "Lad dem kaldes Janitsharer; må deres ansigt altid stråle; deres hånd være sejrrig; deres sværd dristige; lad deres spyd altid svæve over hovedet på deres fjender; og gid de, hvor de end drager hen, kommer tilbage med et hvidt ansigt". *Hvidt og sort ansigt bruges ofte ordsprogsagtigt på det tyrkiske sprog som udtryk for ros eller kritik. Sådan var oprindelsen til disse hovmodige soldater, alle landes rædsel.*

Deres styrke vedligeholdes gennem sultanens andel af krigsfanger og gennem rekrutter, som hentes blandt de kristne undersåtters børn hvert fjerde år. Små grupper af soldater med en officer i spidsen, udstyret med et særligt dekret, drager fra by til by. Hvor de kommer, samler byens ledere indbyggere og deres sønner. Officeren har ret til at tage med sig alle de børn over 7, der udmærker sig ved skønhed eller styrke, særlig aktivitet eller talent. Han bringer dem til hoffets kammerherre som tiende fra befolkningen. De fanger, der tages i krig af pashaerne og af dem videregivet til sultanen, omfatter polakker, russere, italienere, tyskere og folk fra Bøhmen.

Disse rekrutter inddeles i to grupper. Den ene sendes til Anatolien, hvor de trænes i landbrugsarbejde og oplæres i muselmandens tro; eller de beholdes til at arbejde i haremmet, hvor de er beskæftiget med at hente brænde og vand, arbejder i haverne, på skibene eller ved offentlige byggerier, altid under ledelse af en opsynsmand, der med sin stok tvinger dem til at arbejde. De andre, hos hvem træk af en mere ædel karakter er tydelig, placeres i ét af de fire haremmer i Adrianopel eller Galata, eller i det gamle eller nye i Konstantinopel. Her ikklædes de let stof fra Saloniki og huer fra Brusa. Der kommer lærere hver morgen, og de bliver hos dem indtil aften og

lærer dem at læse og skrive. De, som har udført hårdt arbejde, bliver janitsharer. De, som er uddannet i haremmerne, bliver spahis²⁵ eller højere embedsmænd.

Begge grupper holdes under streng disciplin. De første er især vænnede til hårdt arbejde og til mangel på føde, vand og behageligt tøj. De er træned i at skyde med bue og armbrøst om dagen, og de tilbringer natten i en stor oplyst hal med en opsynsmand, som går frem og tilbage, og som ikke tillader nogen at røre på sig. Når de optages i Janitsharkorpset, placeres de i klosterlignende barakker ... Her fortsætter de yngre ikke alene med at adlyde de ældre i tavshed og underkastelse; de ledes med så stor strengthed, at ingen har tilladelse til at tilbringe natten andetsteds, og de, der bliver straffet, tvinges til at kysse hånden på den, der udfører afstraffelsen.

Den del af de yngre, der bor i haremmerne, holdes ikke mindre strengt, idet de i grupper på ti ledes af en ubønhørlig embedsmand. De skal både lave fysisk træning og studere. Sultanens kammerherre tillader dem at forlade haremmet efter perioder på 3 år. De, der vælger at blive, forfremmes gradvis i henhold til deres anciennitet i deres herres tjeneste fra den ene administrationsafdeling til den anden og modtager med tiden en højere løn, indtil de når én af de fire højeste poster i administrationen. Herfra er vejen til at blive *beglerbeg*, eller *capitan deiri* (admiral), eller endog vizir mere eller mindre åben. De, som modsat vælger at gøre brug af tilladelsen til at forlade tjenesten, indrulleres hver især ud fra deres tidligere rang i ét af de fire korps, som består af hvervede spahi'er, som står i Sultanens umiddelbare tjeneste, og til hvilke han har mere tillid end til sine andre personlige vagter.

Egen oversættelse af beretning fra 1493 af englænderen James M. Ludlow (fra: Eva March Tappan, ed., The World's Story: A History of the World in Story, Song and Art, (Boston: Houghton Mifflin, 1914), Vol. VI: Russia, Austria-Hungary, The Balkan States, and Turkey, pp. 491-494.)

Janitshar

B) *Devshirme-systemet beskrives nedenfor af den osmanniske historiker Sadeddin (der var kendt som Hoca Efendi) fra 1500-tallet. Teksten gengives fra en oversættelse af den engelske videnskabsmand William Seaman i 1600-tallet.*

”Denne navnkundige konge ... rådslog en tid med sine statsministre, og resultatet heraf blev, at der i den kommende tid skulle udvælges, blandt tapre og energiske unge mænd, der var børn af hedninge, nogle som var egnet til tjeneste, og som kunne adles gennem den islamiske tro. Det, der var et

²⁵ Officerer i rytteriet som tildeltes jord som en slags len.

middel til at gøre dem velhavende og troende, kunne måske også vise sig at være en måde at underlægge sig hedningenes højborge på. I fortsættelse heraf blev adskillige personer i denne sag udpeget af kongen med ordre til at indsamle omkring 1000 af hedningenes børn fra flere lande, som de skulle disciplinere og træne op til hjælpetropper ... så disse på den måde kunne blive fortrolige med de troende og fortsætte i den troende menigheds tjeneste: Så ville islams lys måske trænge ind i deres hjerter og udrense den falske tros tilsmudsning. Ligeledes ville deres ønsker måske fæstne sig til det, der er værdifuldt, og deres forhåbninger gradvis blive større, og de ville på pålidelig vis udføre deres pligter og tjenester. Deres løn blev fastsat til en asper om dagen i begyndelsen og blev så forhøjet afhængig af deres evner og fortjenester. Og de kom til at gå under navnet janitsharer (dvs. den nye hær). Disse tapre mænd i krigstogter og kampe har været så dygtige, at vor navnkundige konge ved deres hjælp er blevet endnu mere berømt, ligesom de gennem deres værdifulde tjenester har opnået betydelig forfremmelse. Andre, der iagttog dem, var begærlige (i deres hjerter og sjæl) og anmodede om at få deres børn optaget, således at der på kort tid var nogle tusinde hedninge, der blev berømte gennem den islamiske tro.”

Tekst 20. Sufi-broderskaber

Bektash Veli

Hunka Haji Bektash Veli (ca 1209-1271) stammede oprindeligt fra Khorasan i det centrale Asien, hvor han var medlem af det såkaldte Yasawi-sufibroderskab, som var meget aktivt med at udsprede sin lære til de tyrkiske stammer der. Presset af de mongolske invasioner flygtede Bektash til Anatolien, og her dannede han sin egen sufi-orden. Mens andre sufi-ordner fandt støtte blandt henholdsvis byernes håndværkere, embedsmænd og teologer, var bektashismen især populær i landdistrikterne, som i kølvandet på selsjukkernes nederlag til mongolerne var præget af økonomisk og social krise samt opløsning af samfundets institutioner. I dette kulturelle tomrum skabtes af Bektash og hans ligesindede lærdomscentre rundt omkring i Anatolien. I det tidligere kristne område Kappadokien fandt bektashismen med sit budskab om tolerance og næstekærlighed – men også elementer af social protest - mange tilhængere. Denne var således med til blandt den jævne befolkning i Anatolien ud af de mange forskellige religiøse strømninger at skabe en speciel religiøs enhedskultur. Senere skulle bektashismen komme i modsætningsforhold til det osmanniske styres sunni-muslimske trosgrundlag – om end dette samtidig accepterede, at bektashismen var udbredt i Janitsharkorpset.

Med de osmanniske erobringer på Balkan bredtes bektashismen hertil, og det var via denne mange af indbyggerne her konverterede til islam.

Nedenstående læresætninger stammer fra Bektash' værk "Velayetname"

Bektash Veli med den karakteristiske sufi-hovedbeklædning. Der gik mange fantastiske historier om Bektash Veli, der bl.a. associerede ham med dyr: Han red på løver, talte med fulge og hjorte, han gik på havet, fløj til himmels på et løveskin, oprejste de døde, gav synet til de blinde, og kurerede de syge.

Det er ikke trefoden, der giver varmen
Underet findes ikke i kronen, men i Khirkah'en²⁶
Hvad du end søger, søg det i dig selv
Det findes hverken i Jerusalem, i Mekka eller på pilgrimsfærden

Der er ingen grund til at skelne mellem religionerne
Religionernes formål er at skabe fred og broderskab på jorden

²⁶ Den ulddragt som bæres af dervish'en

For den der har erkendelse
Er et enkelt blik nok.
For den der intet ænser
Vil selv ikke tusinde forklaringer være nok.

Tekst 21. Dervisher

Den tyrkiske digter Yunus Emre (1240-1321), som virkede samtidig med Haji Bektash, menes selv at have været tilhænger af Bektash. Et af hans digte beskriver kernen i dervish-bevægelsens lære.

Vores religion er ikke som andre

Vores love er forskellige fra andre love.

Vores religion er ikke som andre:

Den er forskellig fra de 72 islamiske sekter.

Vi ledes af andre tegn,

og det hinsidige eksisterer før vi dør.

Vi dyrker vores religion uden ritual og renselse,

Uden at vi bøjer vores krop mod Mekka.

Hvad enten det er ved Kaaba'en, i moskeen eller under bøn i hjemmet

Viser vi alle vores svagheder og fejl frem.

Hvilken religiøs sekt, der er sand, kan ingen i sandhed sige.

Kun fremtiden kan afsløre 'sandheden' – for sent!

Yunus, forny din sjæl, bliv husket som en ven af kærligheden

Skab forbindelse til dit inderste

Og lyt med dine medlidende ører

Tekst 22. Digte af Celaleddin Rumi

Celaleddin Rumi(1207-73) var født i Afganistan, men flygtede pga mongolernes invasion til selsjukkernes Konya, Anatolien, hvor han bl.a. gennem digte udbredte sin sufi-lære om smerten ved adskillelsen fra og længslen efter den mystiske forening mellem Gud og menneske. Konya blev et hovedcenter for sufismen.

Vi er som fløjten, og musikken i den er fra dig;
Vi er som bjerget og ekkoet i os er fra dig.

Vi er som skakbrikker på vej til sejr eller nederlag,
Vores sejr og nederlag kommer fra dig, Oh du som har alle gode egenskaber!

Hvem er vi, Oh du vores sjæls sjæl,
at vi kan blive ved med at være ved din side?

Vi og vores eksistens er i sandhed ikke-eksistens;
Du er det absolutte væren, som manifesterer det dødelige.

Vi er løver, men løver på et banner,
Fordi de fra det ene øjeblik til det andet sættes i bevægelse af vinden.

Deres bevægelser er synlige, og vinden er usynlig;
Må det som er usynligt ikke svigte os!

Den vind, som bevæger os og vores eksistens er en gave fra dig;
Hele vores eksistens er blevet til gennem dig

Velsignet tid! Når vi sidder,
Du og jeg,
To former og kun én sjæl,
Mig og dig
Duften, fuglesang, de gør alt
Levende
Når vi kommer ind i haven
Mig og dig
Skynder alle himlens stjerner sig frem
For at se os
Og vi viser dem vores egen måne
Mig og dig
Mig og dig uden ord, uden
Mig og dig -
I fryd er vi forenede
Mig og dig
Himlens papegøjer tygger sukker
På det sted hvor vi sidder, sødmefyldt leende
Mig og dig.
Det er mærkeligt,
At mig og dig sammen
I denne krog
Er adskilt med tusinde mil, se -
Mig og dig
En skikkelse i dette støv, og den anden

I det land
Dejlige evige Paradis der
Mig og dig

Når sjælen lægger sig
I det græs,
Er det vanvid at tale om denne verden.
Ideer, ord, selv udtrykket *hinanden*
Giver ikke nogen mening

Vejen er blevet afmærket.
Hvis du ikke følger den
Vil du fortabes
Hvis du prøver at lave om må vjens afmærkninger
Vil du handle uret

Om sommeren længes mennesket efter vinteren
Og når vinteren kommer,
Bryder han sig ikke om den
For det er aldrig tilfreds med tingenes tilstand,
Hverken med fattigdom eller et liv i overflod.
Lad mennesket dø!
Hvor er det utaknemmeligt!
Hvor som helst det bliver tilbudt vejledning
Afviser det denne med foragt

Han satte verden i flammer,
Og anbragte mig på den;
Hundrede ildtunger
Slikkede op ad mit ligbål
Og da den flammende flodbølge
Opslugte mig, sukkede jeg.
Hastigt lagde han sin hånd på min mund

Hvis du er forelsket i mig
Skal jeg gøre dig rådvild
Byg ikke for meget,
For jeg ønsker at lægge dig i ruiner

Hvis du bygger hundrede huse
På samme måde som bierne gør,
Vil jeg gøre dig lige så hjemløs som en flue
Hvis du er lige så fast som bjerget Qaf,
Vil jeg få dig til at snurre rundt som en møllesten.

Ovenstående digte er egen oversættelse fra hjemmesider om de citerede sufi-digtere. Der findes mange flere her. De er lette at finde under forfatterens navn via GOOGLE.

Tekst 23. Sufi-historier

Perseren Attar er en af Persiens største mytiske sufidigtere. Attar betyder parfumehandleren. Hans rigtige navn er Farid ud-Din Hamid Muhammad bin Ibrahim. Han blev sandsynligvis dræbt i år 1230 under den Mongolske invasion. Attars kendteste værk er "Mantiq Ut-Tair", som rummer en række sufi-historier og orientalske eventyr i slægt med '1000 og 1 nats eventyr'. Rammehistorien handler om fuglene, som vil finde deres konge, ligesom sjælene søger Gud.

Attar

Kongen og elskeren

Der var engang en ulykkelig mand i Ægypten, der blev vildt forelsket i kongen. Da kongen hørte det, sendte han bud efter det vildfarne menneske og sagde:

"Fordi du elsker mig på ulovlig vis, må du vælge ét af to: enten at få dit hoved hugget af eller at gå i landflygtighed!"

Manden sagde, at så valgte han landflygtigheden, og ude af sig selv ville han gå bort. Men kongen befalede, at han skulle halshugges.

Da udbrød en kammerherre: "Han er uskyldig! Hvorfor skal han dø?"

"Det er, fordi han ikke er en helhjertet, men en troløs elsker," svarede kongen.

"Havde han virkelig begæret mig, ville han hellere have mistet sit hoved end forlade genstanden for sin kærlighed. - Havde han valgt henrettelsen, ville jeg have klædt mig i dervishkappe og blevet hans discipel. Den, som elsker mig, men elsker sit hoved mere, er ingen sand elsker."

En vismands spydige ord om et palads

En konge byggede et palads, som kostede 100 tusinde dinarer. Udvendigt var det smykket med forgyldte tårne og kupler, og skønne møbler og tæpper gjorde dets indre til et paradys. Da det var færdigt, indbød han folk fra hele verden til at besøge ham.

De skænkede ham gaver, og han bad dem alle tage plads.

Så sagde han: "Fortæl mig, hvad I synes om mit palads! Er der noget, som skæmmer dets skønhed?"

Alle forsikrede ham om, at aldrig før havde der været et sådant palads på jorden, og aldrig ville man få dets lige at se. -

Det vil sige: alle undtagen én - en vismand, som rejste sig og sagde: "Eders Majestæt, der er en lille sprække, som forekommer mig skæmmende. Var der ikke denne skavank, ville paradiset selv bringe Eder gaver fra den usynlige verden."

"Jeg kan ikke se den skavank," sagde kongen vredt. "Du er en uvidende person, som blot ønsker at gøre dig interessant!"

"Nej, stolte konge," svarede vismanden. "Den sprække, jeg taler om, er den, som Azrael, dødens engel, kan komme ind igennem. Gud give, du kunne stoppe det hul! For ellers - hvad nytter da dit pragtfulde palads, din krone og din trone? Når døden kommer, bliver de som en støvhob for dig. Intet varer ved, og det er det, som skæmmer din bygnings skønhed. Ingen kunst kan gøre det ustabile bestandigt. - Åh, sats ikke dit håb om lykke på et palads! Lad ikke din gangsteride æresrunde nu! Hvis ingen tør tale rent ud til kongen og minde ham om hans fejl, er det virkelig en ulykke."

Kilde: Fuglenes forsamling, Oversat af Jens Due Vroldby, Alif Bogforlag Kbh. 1984.

Tekst 24. Ibn Fadlan's beretning om vikingerne i Rusland

I år 921 sendte kaliffen i Bagdad Ahmed Ibn Fadlan som ambassadør til kongen af Bulgarien med henblik på at få en aftale i stand om at starte en islamisk missionsvirksomhed i området. Rejsen førte ham gennem det sydvestlige Rusland, hvor han ved Volgafloden stødte på en vikingebosættelse. Han nedskrev sine oplevelser i en rejseberetning, en såkaldt Risala. Nedenstående uddrag handler bl.a. om den mangel på hygiejne hos vikingerne, som i særlig grad måtte chokere en rettroende muslim.

Det er den mest beskidte race, Gud nogensinde har skabt. Som var de vilde æsler, tørrer de sig ikke efter at de forrettet deres nødtørft, og heller ikke efter et samleje.

De kommer fra deres eget land, ankrer deres skibe op i Volga, som er en stor flod, og bygger store træhuse på flodens bredder. I hvert af disse huse bor der et sted mellem ti og tyve mand. Hver mand har en seng, hvor han sidder med sin smukke slavepige, som er til salg. Her kan han meget vel finde på at fornøje sig med en af dem, mens en ven ser på. Sommetider er flere af dem i gang hermed på samme tidspunkt, hver fuldt synligt for de andre. Af og til kommer en købmand til et hus for at købe en pige, og finder her hendes herre i fuld gang med at ligge med hende, og ikke standse før han er fuldt tilfredsstillet.

Hver morgen kommer der en pige med en balje med vand og placerer den foran sin herre. Han vasker sit ansigt og sine hænder og derefter sit hår, som han reder ud over baljen. Så pudser han sin næse, og spyttter i vandfadet, idet alt snavs således efterlades i denne. Når han er færdig, bærer pigen baljen videre til den næste ved siden af ham, som gør det samme. Således fortsætter hun med at bære baljen fra den ene til den anden indtil alle de, som er i huset, har pudset næse og spyttet ned i vandet og vasket sit ansigt og hænder....

Egen oversættelse fra Albert Stanburrough Cook, "Ibn Fadlan's Account of Scandinavian Merchants on the Volga in 922," Journal of English and Germanic Philology 22(1923):54-63.

Tekst 25. Usamah Ibn Munqidhs selvbiografi: om frankerne.

Usamah(1095-118) var en muslimsk krigere og hofembedsmand, som stammede fra en fornem arabisk-syrisk slægt. Han kæmpede sammen med Saladin mod korsridderne, men som bosat i Palæstina-området havde han også mulighed for på anden vis at stifte nærmere bekendtskab med en del af disse. 'Franker' anvendes som fællesbetegnelse for alle korsfarerne. Nogle få af disse respekterede Usamah, og han sluttede nært venskab med dem; men generelt vakte frankernes adfærd og skikke skiftevis undren, morskab og foragt hos ham. Usamahs selvbiografi stammer fra ca. 1175.

Frankiske korsriddere jager 'de vantro' på flugt. Bogillustration, 12. århundrede

Forunderlige er Herrens veje, han som er altings skaber! For når det drejer sig om frankerne, kan man ikke andet end lovprise Allah (Han som er ophøjet sig over alt andet!) og tilbede ham, for man må betragte dem som dyr, som kun besidder evnen til at kæmpe og bære tunge byrder. Jeg skal nu give nogle eksempler på deres adfærd og ejendommelige mentalitet.

I Kong Fulks²⁷ hær, søn af Fulk, var der en ærværdig frankisk ridder, som lige var kommet på hellig pilgrimsfærd fra sit hjemland med ønske om vende tilbage umiddelbart efter at have afsluttet sit forehavende. Han blev min nære ven og var så meget sammen med mig, at han begyndte at kalde mig 'broder'. Der var et gensidigt bånd mellem os af kærlige følelser og venskab: Da han besluttede sig til at sejle tilbage til sit hjemland, sagde han til mig:

Min broder, jeg drager nu hjem, og jeg ønsker, at du skal sende din søn med mig til mit land (min søn, som da var 14 år gammel, boede på det tidspunkt hos mig), hvor han kan møde ridderne og lære visdom og ridderlighed. Når han vender tilbage, vil han være meget vis.

Således lød der ord i mine øre, som ikke kunne stamme fra et forstandigt menneske; for selv hvis min søn var blevet taget til fange, kunne et fangenskab ikke give ham en værre skæbne end at blive bragt til frankernes land. Jeg sagde imidlertid til manden:

Jeg sværger, det har netop også været min tanke. Men der var blot én ting, som forhindrede mig i at gennemføre den, og det var den omstændighed, at hans bedstemor, min mor, er så glad for ham, at hun ikke ville lade mig tage ham med mig, før jeg havde aflagt ed på, at jeg vil vende tilbage med ham til hende.

Så sagde han: 'Lever din mor stadig?!' 'Ja', svarede jeg. 'Hende skal I adlyde', sagde han. .

²⁷ Fulk V, greve af Anjou ([1089/1092](#) - [1143](#)), også kendt som Fulk den Yngre, og efter 1131 til sin død som kong Fulk af Jerusalem.

Her er noget der viser deres ejendommelige måde at behandle sygdom på:

Herskeren over al-Munaytirah skrev til min onkel og bad ham om at sende en læge for at behandle nogle af sine syge undersåtter. Min onkel sendte en kristen læge ved navn Thabit til ham. Thabit var kun væk i ti dage før han vendte tilbage. Så vi sagde til ham: 'Det var da hurtigt, du fik helbredt de patienter!' Han sagde:

' De kom til mig med en ridder, i hvis ben der var en stor byld; og en kvinde som var blevet ramt af dårskab. Jeg behandlede ridderen med et lille grødomslag, indtil bylden åbnede sig og heledes; mht kvinden satte jeg hende på diæt og sørgede for, at hun fik rigeligt at drikke. Så kom der en frankisk læge og sagde: 'Denne mand ved intet om at kurere dem.' Så sagde han til ridderen: 'Hvad vil du helst, leve med ét ben eller dø med to?' Ridderen svarede, 'at leve med to'. Lægen sagde, 'kom med en stærk ridder og en økse'. En ridder kom med øksen. Og jeg stod ved siden af. Så lagde lægen patientens ben på en træblok, og bad ridderen om at hugge patientens ben af i ét hug. Og mens jeg så på, huggede han til, men benet holdt. Så huggede han én gang til, og dette hug fik marven fra benet til at flyde og patienten døde på stedet.

Så undersøgte han kvinden og sagde, ' Dette er en kvinde i hvis hoved der er en djævel, som har besat hende. Barbér hendes hår af.' Så barberede de hendes hår af og de satte hende på deres sædvanlige hvidløgs- og sennepskur. Hendes dårskab udvikledes sig til det værre. Så sagde lægen: ' Djævelen er trængt ind i hendes hoved'. Han tog så en skarp kniv og skar et dybt korsformet snit i hendes hovedbund, fjernede huden i midten af korset, lige indtil hjerneskallen var blottet og gned åbningen med salt. Kvinden udånedede med det samme. Så spurgte jeg, om de havde brug for mine tjenester længere, og da de svarede benægtende, vendte jeg hjem, idet jeg havde lært noget om deres behandlingsformer, som jeg ikke vidste før.

Jeg har imidlertid selv været vidne til en helt anden form for sygdomsbehandling.

Frankernes konge havde til skatmester udnævnt en ridder ved navn Bernard (må Allahs forbandelse ramme ham!), som var en af de mest hadede og ondsindede blandt frankerne. En hest sparkede ham over benet, og dette blev ramt af betændelse fjorten forskellige steder. Og så snart et sår var helet ét sted, brød betændelsen ud et andet sted. Alt dette skete, mens jeg bad for hans snarlige død. Så kom der en frankisk læge, som fjernede alle de salver, som var smurt på hans ben og begyndte at rense det med stærk eddike. Ved denne behandling blev alle sårene helede, og han blev rask igen. Og han var snart igen den samme onskabsfulde satan.....

Frankerne ejer hverken æresfølelse eller jalousi. En af dem kan for eksempel komme gående sammen med sin hustru. Han møder en anden mand, som tager hustruen ved hånden og træder til side for at konversere med hende, mens manden står ved siden af og venter på, at hans hustru skal blive færdig med at snakke. Hvis det trækker for længe ud, går han og lader hende være alene med den, hun taler med.

Til illustration noget jeg selv var vidne til: Når jeg besøgte Nablus, indlogerede jeg mig altid hos en mand, som hedder Mu'izz, hvis hjem er herberg for muslimer. Huset havde vinduer, som vendte ud mod gaden, og på den anden side af denne var der et hus, som tilhørte en franker, som solgte vin for købmændene. Han plejede at hælde noget vin i en flaske og gå rundt og reklamere for denne ved at råbe: ' Så er det nu, købmanden har netop åbnet en tønne fuld af denne vin. Den, der ønsker at købe den, kan gøre det på det og det sted'. Frankerens løn for annonceringen var vinen i flasken. En dag kom denne franker hjem og fandt en mand sammen med sin hustru i den samme seng. Han spurgte ham: 'Hvad har dog fået dig til at gå ind på min hustrus værelse?' Manden svarede: 'Jeg var træt, så jeg gik ind for at hvile mig'. 'Men hvordan kom du ned i min seng?' spurgte frankeren. Den anden svarede: 'Jeg fandt en seng, som var redt, så jeg sov i den'. 'Men min kone sov sammen med dig!' sagde frankeren. Den anden svarede: ' Nåja, sengen er jo hendes. Hvordan skulle jeg kunne forhindre hende i at bruge sin egen seng?'

'Ved min tro', sagde ægtemanden, 'hvis du gør det igen, vil du og jeg blive alvorligt uvenner!' Længere gik frankeren ikke mht at udtrykke sit mishag, og større var hans jalousi ikke..... Et andet eksempel: Jeg gik ind i det offentlige badeanlæg i Sur [Tyrus] og tog plads et afsides sted. En af mine tjenere sagde imidlertid til mig: 'Der er en kvinde sammen med os i badet.' Da jeg kom ud, satte jeg mig på en af stenbænkene - og i sandhed! – den kvinde, som var i badet var kommet påklædt ud, og stod sammen med sin far lige over for mig. Men jeg kunne ikke være sikker på, at hun var en kvinde. Så jeg sagde til en af mine ledsagere: 'Ved Allah, find ud af om hun er en kvinde', med hvilket jeg mente, at han skulle spørge sig for om hende. Men mens jeg så på, gik han hen og løftede op i hendes kappe og betragtede hende indgående. Derefter vendte hendes fader sig imod mig og sagde: 'Dette er min datter. Hendes mor er død og der er ingen til at vaske hendes hår. Så jeg tog hende med mig til badet og vaskede hendes hoved'. Jeg svarede: 'I har handlet ret! Det er noget, du vil blive belønnet for [af Allah]'.

Jeg havde i min tjeneste en bademester ved navn Salim, som oprindeligt stammede fra al-Ma'arra; han havde ansvaret for min faders – må Allah være hans sjæl nådig – bade. Denne mand fortalte følgende:

Jeg åbnede engang en badeanstalt i al-Ma'arra for at have noget at leve af. Til dette kom der en frankisk ridder. Frankerne bryder sig ikke om, at man har et klæde om livet, når man er i bad. Så denne franker strakte hånden ud og rev mit klæde af og kastede det bort. Han betragtede mig og så, at jeg for nylig havde barberet min kønsbehåring af. Så råbte han: 'Salim!' Da jeg var tæt ved ham, lod han sin hånd glide over stedet for kønsbehåring og sagde: 'Godt Salim! Ved min tro, gør det samme på mig.' Idet han sagde dette, lagde han sig ned på ryggen, og jeg så, at på det sted var håret ligeså langt som hans skæg. Så jeg barberede det af. Så lod han hånden glide hen over stedet, og idet han fandt det glat, sagde han: 'Salim, ved min tro, gør det samme på madame (hvilket på deres sprog betyder frue), idet han mente sin hustru. Så sagde han til sin tjener: 'Bed madame om at komme her hen.' Så gik tjeneren, hentede hende og bragte hende ind i badet. Hun lagde sig også på ryggen. Ridderen gentog: 'Gør, hvad du har gjort på mig.' Så jeg barberede alt hendes hår af, mens hendes mand sad og betragtede mig. Da jeg var færdig, takkede han mig og gav mig betaling for min tjeneste.

Hvilken stort paradoks er dette! De ejer hverken æresfølelse eller jalousi, men de har et stort mod, skønt mod jo kun er et produkt af æresfølelse og ønsket om at hæve sig op over et dårligt renommé.

Jeg drog engang sammen med al-Amir²⁸ Mu'in-al-Din (må Allah være hans sjæl nådig!) til Jerusalem. Vi gjorde ophold i Nablus. Her var der en blind mand, en muslim, som stadig var ung og velklædt. Han præsenterede sig for al-Amir, idet han bragte ham frugt og bad om at komme i hans tjeneste i Damaskus. Al-Amir samtykkede. Jeg spurgte mig for om denne mand, og fik at vide, at hans mor havde været gift med en franker, som hun havde dræbt. Hans søn havde sammen med moderen overlistet frankiske pilgrimme og dræbt dem. Til slut blev han anklaget og hans sag blev prøvet efter frankisk retspraksis.

De opstillede en kæmpe tønne og fyldte den med vand. Over den lagde de et bræt. Så bandt de den anklagedes arme, lagde et reb rundt om hans skuldre og smed ham i tønden, ud fra den forestilling, at hvis han var uskyldig, ville han synke, og de ville da hive ham op igen ved hjælp af rebet, så han ikke druknede – og i tilfælde af at han var skyldig, ville han ikke synke til bunds i vandet. Denne mand gjorde sit bedste for at synke, men han kunne ikke. Så han måtte underkaste sig deres dom – må Allahs forbandelse ramme dem! De stak hans øjne ud med rødglødende jernsyle.

Senere kom manden til Damaskus. Al-Amir Mu'in-al-Din (må Allah være hans sjæl nådig!) tildelte ham en pension stor nok til at dække alle hans behov, og sagde så til en af sine slaver: 'Før ham til

²⁸ Hærfører

Burhan-al-Din al-Balkhi (må Allah være hans sjæl nådig!) og bed ham på mine vegne om at beordre nogen til at lære ham Koranen og noget om muslimsk retspraksis.' Da den blinde mand hørte det, sagde han: 'Må I få hæder og sejr! Men det var ikke, hvad jeg havde i tankerne.'... 'Hvad troede du, jeg ville gøre for dig?' spurgte Mu'in-al-Din. Den blinde mand svarede: 'Jeg troede, I ville give mig en hest, et æsel og en rustning og gøre mig til ridder.' Mu'in-al-Din sagde: 'Jeg havde aldrig troet at en blind mand kunne blive ridder.'

Blandt frankerne er der dem, som er blevet akklimatiserede, og som for længst har knyttet venskab med muslimerne. Disse er meget bedre end dem, der for nyligt er kommet fra de frankiske lande, men de førstnævnte udgør en undtagelse og kan ikke betragtes som en hovedregel.

Her er en illustration. Jeg sendte en af mine mænd på forretningsrejse til Antiochia. Her levede på det tidspunkt al-Ra'is Theodoros Sophianos, til hvem jeg var knyttet med gensidige venskabsbånd. Han havde overordentlig stor indflydelse i Antiochia. En dag sagde han til min tjener: 'Jeg er blevet inviteret af en af mine venner, som er franker. Du skulle tage med mig, så du kan lære deres måde at leve på at kende.' Min tjener fortalte følgende: 'Jeg tog afsted sammen med ham, og vi kom til et hus, som tilhørte den gamle kategori af riddere, som kom med de første frankiske ekspeditioner. Han var på det tidspunkt trådt ud af aktiv militærtjeneste, og han ejede i Antiochia en landejendom, af hvis indtægter han levede. Ridderen indbød os til et veldækket bord med mad, der var usædvanligt veltillavet og så indbydende ud. Da han bemærkede, at jeg ikke spiste, sagde han: 'Du kan roligt spise! Jeg spiser aldrig frankisk mad, men jeg har ægyptiske kvindelige kokke, og jeg spiser kun deres mad. Derudover kommer der aldrig svinekød inden for husets døre.' Jeg spiste, om end forsigtigt, og derefter tog vi afsked.

Da jeg passerede markedet, greb en frankisk kvinde pludselig fat i mig og begyndte at fremsige ord i deres sprog, og jeg forstod ikke, hvad hun sagde. Dette gjorde mig straks til centrum for en stor gruppe frankere, som trængte ind på mig. Jeg var overbevist om, at jeg snart skulle dø. Men pludselig nærmede den ovenfor nævnte ridder sig. Da han så mig, gik han hen til kvinden og sagde: 'Hvad er problemet mellem dig og muslimerne?' Hun svarede: 'Det er ham, som har dræbt min broder Hurso.' Denne Hurso var en ridder fra Afiimiya, som blev dræbt af nogle fra Hamah's hær. Den kristne ridder råbte ad hende: 'Dette er en købmand, som hverken kæmper eller er til stede under kampe.' Han råbte også til de mennesker, der var stimlet sammen, og de spredtes alle. Så gav han mig hånden og gik videre. Således var udgangen på dette måltid, at jeg blev reddet fra den sikre død.'....

Når jeg besøgte Jerusalem gik jeg altid ind i Aqba moskeen, ved siden af hvilken der stod en lille moské, som frankerne havde omdannet til en kirke. Når jeg gik ind i Aqba moskeen, som tempelridderne, som var mine venner, havde taget i deres besiddelse, plejede de at forlade den lille moské ved siden af, så jeg kunne bede der. En dag da jeg gik ind i moskeen og sagde de indledende ord 'Allah er stor' og skulle i gang med at bede, for en franker hen imod mig, greb fat i mig og vendte mit hoved mod øst, idet han sagde: 'Det er i den retning, du skal bede!' En gruppe tempelriddere styrtede frem mod ham, greb ham og trak ham væk fra mig. Jeg genoptog min bøn. Mens de andre var optagede af andre gøremål, for den samme mand hen mod mig og drejede mit ansigt mod øst, idet han sagde: 'Du skal bede i den retning!' Tempelridderne drev ham igen bort. De undskyldte over for mig, idet de sagde: 'Det er en fremmed som for nyligt er kommet fra frankernes land og han har aldrig før set nogen bede i andre retninger end mod øst.' Derefter sagde jeg til mig selv: 'Jeg har bedt nok.' Så jeg forlod moskeen, idet jeg aldrig før er blevet så overrasket, som da jeg så en sådan opførsel fra den djævel af et menneske, den forandring af hans ansigtsfarve, hans rysten over hele kroppen og voldsomme følelser ved at se en bede i retning mod *qiblah'en*.²⁹

²⁹ Qiblah'en angiver i moskeen bederetningen mod Mekka.

....Jeg så engang en af frankerne komme til al-Amir Mu'in-al-Din (må Allah være hans sjæl nådig!), da denne opholdt sig i klippemoskeen, og sige til ham: 'Ønsker du at se Gud som barn?' Mu'inal-Din sagde: 'Ja'. Frankeren gik foran os, indtil han viste os et billede af Maria med Jesus (må Guds fred være med ham!) som barn på hendes skød. Han sagde: 'Dette er Gud som barn.' Men Allah er højt hævet over det, som de vantro siger om ham!

Egen oversættelse fra An Arab-Syrian Gentleman and Warrior in the Period of the Crusades, Memoirs of Usamah Ibn-Munqidh. 1929 by Columbia University Press. Medieval Internet Sourcebook

Tekst 26. Historien om de to hash-spisere.

Fra ”Éttusinde og én nats eventyr”

”Éttusinde og én nats eventyr” (*alf laila walaila*) er en samling eventyr med rødder i forskellige kulturer inden for den muslimske verden: Persiske eventyr med indisk indflydelse nedskrevet i det 10. århundrede, historier fra Bagdad fra det 10.-12. århundrede, og historier fra Ægypten fra det 11.-14. århundrede. Med tiden er de forskellige traditioner smeltet sammen, fortællestilen og historierne temaer er tilpasset det arabiske publikums smag og med inspiration fra den persiske bog ”Tusinde eventyr” placeret inden for en bestemt ramme: Sultan Shahriyar, der hver morgen efter sit bryllup dræber sin hustru for at forhindre, at hun -som tilfældet var med hans første hustru - skulle få mulighed for at være ham utro; og vizirens unge datter Scheherazade, som om natten fortæller historier for ham for at undgå den samme skæbne, som alle de andre jomfruer. Hun fortæller nemlig historier, der er så spændende, at han må høre slutningen på historien. Og derfor udskydes henrettelsen af hende igen og igen.

Sultan Shahriyar og Scheherazade. Fra europæisk udgivelse, 19. århundrede

Fortællingerne har cirkuleret i forskellige versioner fra det 9. århundrede i henholdsvis Syrien og Ægypten. Der findes således ikke kun én version af ”Éttusinde og ’én nats eventyr”. Historierne, som ofte blev henlagt til Bagdad under kaliffen Harun al-Rashid s regeringstid, var populære hos det brede folkelige publikum i den arabiske verden, især hos den fremvoksende købmanskasse, som havde det svært med det strengt regulerende religiøse styre. De blev derimod ikke accepterede som seriøs litteratur hos den intellektuelle og religiøse elite i den muslimske verden, og samlingen var i perioder bandlyst af regeringen. Man tog med udgangspunkt i Koranen afstand fra litteratur, som bygger på fiktion, og foretrak litteratur, der indeholdt moralske opbyggelige læresætninger eller historier, som kunne give eksempler til efterfølgelse for læseren.

Kvinde og hendes elsker, persisk maletradition

”Éttusinde og én nats eventyr” blev introduceret i Europa 1704-17 af franskmanden Antoine Galland, og kort tid efter kom der en oversættelse til engelsk. Historierne om ’Sindbad Søfareren’

og 'Ali Baba og de fyrretyve røvere' blev kendte og elskede børneeventyr i Europa fra midten af det 18. århundrede. De fleste forbinder da også eventyrsamlingen med historierne om Aladdin, Sindbad og Ali Baba. Men der er langt flere historier – og de er langt fra alle beregnede for børn! Der er i virkeligheden tale om en samling "politisk ukorrekte" historier af vidt forskellig karakter befolket med utro kvinder, tyve, liderlige mænd, narkomaner, snu og hykleriske embedsmænd, gavtyve og lykkejægere. Nedenfor et mindre uddrag fra en af disse mindre kendte fortællinger.

Der var engang, min herre og mit hoveds krone, en mand i en vis by, som var fisker af erhverv og hash-spiser som sin væsentligste beskæftigelse. Når han havde tjent sin daglige løn, ville han bruge en lille smule heraf på mad og resten på en tilstrækkelig mængde hash. Han indtog hash tre gange om dagen: én gang om morgenen på tom mave, én gang ved middagstid og én gang ved solnedgang. Således var der for ham aldrig mangel på lystighed og munterhed. Dog arbejdede han hårdt nok som fisker, men nogle gange på en lidt ejendommelig måde. En bestemt aften, for eksempel, da han havde taget en større dosis af sin foretrukne narkotikum, tændte han et tællelys og satte sig foran det, og stillede ivrigt sig selv dybsindige spørgsmål, som han svarede med overbevisende vid. Efter at han havde hengivet sig til denne fornøjelse i nogle timer, blev han bevidst om nattens kølige stilhed omkring sig og det klare lys fra en fuldmåne over sig, og han sagde venligt til sig selv: "Min gode gamle ven, fiskeren", sagde han "tag din line og fang de bedste fisk, mens dine konkurrenter stadig sover." Så han løb tilbage og hentede sin krog og line og kastede den i måneskinnet glitrende genskin på vejen.

Snart kom der en enorm stor hund, som var lokket til af lugten fra maddingen, og den slugte grådigt krogen, og da den mærkede dens modhage, gjorde den desperate forsøg på at komme løs. Fiskeren kæmpede en tid lang med denne enorme fisk, men til sidst blev han trukket omkuld og væltede ind i måneskinnet. Selv da kunne han ikke slippe sin line, men klamrede sig til den af alle kræfter, idet han forskræmt råbte: "Hjælp, hjælp, gode muslimer! Hjælp mig med at bjærge denne kæmpe fisk, for den trækker mig ud i dybet! Hjælp, hjælp, gode venner, for jeg er ved at drukne! Kvarterets vagter kom løbende tilkaldt af støjen, og de begyndte at le af fiskerens tossestreger; men da han råbte: "Allah forbande Jer, I sønner af tæver! Er det tid til at le, når jeg er ved at drukne?" da blev de vrede, og efter at have givet ham en ordentlig røvfuld, slæbte de ham hen til kadi'en³⁰.

På dette tidspunkt så Scheherazade, at det var ved at blive morgen og hun holdt inde med sin fortælling.

Men da den syvhundrede-otteoghalvfemsens-tyvende nat kom, sagde hun:

Allah havde villet det således, at kadien også var forfalden til at indtage hash; og da han forstod, at fangen også var under indflydelse af dette herlige stof, roste han vagterne højt og sendte dem bort. Så overlod han fiskeren til sine slaver, for at de skulle sørge for en seng og en god søvn for ham. Efter en behagelig nat og en dag, som brugtes til at spise fortræffelig mad, blev fiskeren om aftenen kaldt ind til kadi'en, som modtog ham som sin broder. Hans vært spiste med ham, og så satte de to sig overfor de tændte lys og fortærede hver nok hash til at slå en éthundrede årig elefant ihjel. Idet hashen vækkede deres naturlige dispositioner, klædte de sig nøgne og begyndte at danse rundt, idet de sang og gjorde tusindvis af mærkelige og uhyrlige ting.

Nu forholdt det sig således, at sultanen og hans vezir gik gennem byen, forklædte som købmænd, og de hørte en mærkelig lyd komme fra kadi'ens hus. De gik ind gennem den ulåste dør og fandt to nøgne mænd, som holdt op med at danse, da de kom ind, og de bød dem velkommen uden at vise tegn på den mindste skamfølelse. Sultanen satte sig og betragtede sin ærværdige kadi begynde at danse igen; men da han så, at den anden havde et mørkt og livligt lem, så langt at øjet knap nok kunne se enden på det, hviskede han ind i øret på den forbavsede vezir: "Ved Allah, vores kadi er

³⁰ Dommer i religiøse anliggender.

ikke så veludrustet som sin gæst!" Hvad hvisker I om?", råbte fiskeren. "Jeg er sultan i denne by, og jeg beordrer Jer til at se mig danse med respekt, ellers lader jeg jeres hoveder skære af. Jeg er sultan, dette er min vezir; jeg holder hele verden som en fisk i min højre hånd". Sultanen og hans vezir forstod, at de var sammen med hash-spisere, og for at more sin herre henvendte veziren sig til fiskeren: "Hvor længe har du været sultan, kære herre, og kan du fortælle mig, hvad der skete med din forgænger?" "Jeg afsatte fyren", svarede fiskeren. "Jeg sagde: "Forsvind!" og han forsvandt." "Protesterede han ikke?" spurgte veziren.

"Overhovedet ikke", svarede fiskeren. "Han var lettet over at blive frataget kongemagtens byrde. Han abdicerede med så stor finfølelse, at jeg har beholdt ham som tjener. Han er en udmærket danser. Når han længes efter sin trone, fortæller jeg ham historier. Men nu skal jeg pisse": Idet han sagde dette, løftede han op i sit umådeligt store lem, og da han skrævede hen over sultanen, så det ud som om, han var ved at lette sig ud over ham.

"Jeg skal også pisse", råbte kadi'en, og indtog den samme truende position over for veziren. De to "ofre" hylede af grin og flygtede fra huset, idet de råbte tilbage over skuldrene: "Lad Guds forbandelse ramme alle hash-spisere!"

For at gøre spøgen fuldendt tilkaldte Sultanen næste morgen kadi'en og hans gæst. "Oh vores loves betænksomme grundpille", sagde han. "jeg har tilkaldt Jer, fordi jeg gerne vil lære den mest passende måde at pisse på. Bør man forsigtigt løfte op i kjortlen og sidde på hug, som religionen foreskriver? Bør man stå op, som de vantro plejer at gøre? Eller skal man klæde sig helt af og pisse på ens venner, som det er sædvane at gøre hos to hash-spisere, som jeg kender?"

Idet kadi'en vidste, at Sultanen havde for vane at vandre forklædt rundt i byen, slog det som et lyn ned i ham, hvem den sidste nats gæster havde været, og han faldt på knæ og udbrød grædende:

"Min herre, min herre, det var hashen der stod bag den usømmelige adfærd, ikke jeg!"

Men fiskeren, som gennem sin omhyggelige daglige indtagelse af narkotikaen altid var påvirket, råbte noget brysk: "Og hvad så? I er i Jeres palads her til morgen, vi var i vores palads sidste nat!" "Oh, aldrig har jeg hørt noget bedre i hele vort kongerige" svarede den henrykte konge, "da vi således begge er sultaner i denne by, er det nok bedre, at du for fremtiden bliver i mit palads. Hvis du er god til at fortælle historier, er jeg sikker på, at du med det samme vil behage os med en god en."

"Det vil jeg med glæde, så snart I har tilgivet min vezir," svarede fiskeren; så sultanen bad kadi'en rejse sig, tilgav ham og sendte ham tilbage til sine pligter.

Egen oversættelse fra engelsk fra Medieval Sourcebook (Internet)